

van wirskante

orgaan van heemkundering 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

Heemkundering 'Amalia van Solms'

1976-2001

jaargang 16, nr. 3
1 september 2001

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Doel daarvan is:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Het Heemhuis

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Bankrelaties:

- Rabobank Baarle-Nassau e.o.rekening: 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog..... rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan mits bronvermelding.

van wirskaante

Driemaandelijks tijdschrift
Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

Redactie: Dré Moors, Gerrit de Jong, Piet van der Flaas, Antoon van Tuijl,
Herman Janssen en Peter Tuytelaars.

16de jaargang nr. 3

1 september 2001

INHOUD

Voorwoord	A. Jacobs	122
Zilver voor Amalia (3)	H. Janssen	123
Urnenvondst op de Tommel in 1930	P. van der Flaes	142
Aon de praot mee...(8)	A. Moors	144
Tweeduizend jaar eten en drinken (3)	E. Verbiest	151
Werkgroep Kapel van Nijhoven (7)	G. de Jong	157
Baarlese dialectwoorden (1)	W. Olislaegers	164
Vaarwel 'gulden' (2)	J. Allies	166
Mossteken in ons Baarle	P. van der Flaes	169
Merkwaardigheden (28)	A. van Tuijl	170
De IJsvogel	P. van der Flaes	172
Aanwinsten BiDoc (11)	L. Luiten	174
750 jaar Zondereigen (3)	H. Janssen	175
Zilveren Jubileumweekend	A. Jacobs	178
Heemreis Antwerpen	Een deelnemster	181
Fietstocht Merksplas	Een fietster	183
Activiteitenkalender	H. Janssen	184

Voorwoord

De voorbije maanden hebben in het teken gestaan van ons zilveren jubileum. Een zilveren jubileum dat met een gevarieerd programma is gevierd. Onze jubileumcommissie kan terugzien op een geslaagde viering en daar kunnen wij met z'n allen trots op zijn. Een overzicht van ons jubileumweekend verderop in deze van Wirskaante. Het heemkundig leven gaat echter gelukkig, ook na zo'n jubileumweekend, gewoon verder.

Verschillende werkgroepen zijn druk bezig om de nodige zaken op de rails te zetten om hun programma weer rond te krijgen. De werkgroep heemkalender heeft alles drukklaar aangeleverd bij onze drukker zodat op de eerste zondag van september de heemkalender 2002 gepresenteerd kan worden. Ook dit jaar zullen wij weer een beroep doen op onze leden om deze unieke heemkalender aan de man te brengen. Wij rekenen in dit kader op heel veel ondersteuning zodat we de verkoop op korte termijn gerealiseerd hebben.

Als U dit leest is onze negende lokale heemdag alweer voorbij. Ik hoop dat vele leden meegedaan hebben om zo ons eigen heem op een zeer aangename manier beter te leren kennen. Organisatoren succes ermee.

Elke week kunnen we via Ons Weekblad de voettocht van Antoon van Tuyl op de voet volgen naar Santiago de Compostella. Hij komt steeds dichterbij zijn doel en als hij daar is komt hij natuurlijk weer naar Baarle. Net als bij zijn vertrek zullen wij aandacht schenken aan zijn thuiskomst en wij rekenen dan ook weer op Uw belangstelling. Hoe het een en ander verloopt weten we nog niet maar wij houden U tijdig op de hoogte zodat U erbij kunt zijn.

De vakantieperiode loopt weer langzaam naar zijn einde. Ik hoop dat vele leden van een welverdiende vakantie hebben kunnen genieten en weer uitgerust aan de slag kunnen in ons heem.

Ad Jacobos, uw voorzitter.

Zilver voor Amalia (3)

Een eigen heemhuis

Herman Janssen

Probeerde heemkundekring Amalia van Solms in de eerste helft van de jaren '80 slechts wanhopig te overleven, in de tweede helft werd een verjonging doorgevoerd en ging van het bestuur een nieuwe dynamiek uit. Door middel van het oprichten en begeleiden van werkgroepen en het uitbreiden van het activiteitenaanbod bewees de vereniging zijn bestaansrecht. Stilaan groeide het besef dat een eigen onderkomen moest worden verworven.

Een eigen thuis zorgde voor de langverhoopte doorbraak van de heemkunde in Baarle. Amalia van Solms kreeg niet alleen de vaste stek waarop ze recht meende te hebben, plots kreeg ze ook een eigen gezicht. Ze was herkenbaar omdat vanuit een vaste thuisbasis -een centrale plaats in het dorp- naar buiten werd getreden. De toewijzing van het voormalige Belgische gemeentehuis aan de heemkundekring leidde tot een forse groei van de vereniging. Vanaf de ingebruikname werd de heemkundekring door de gemeenschap herkend, geaccepteerd en gedragen.

Zoektocht naar een onderkomen

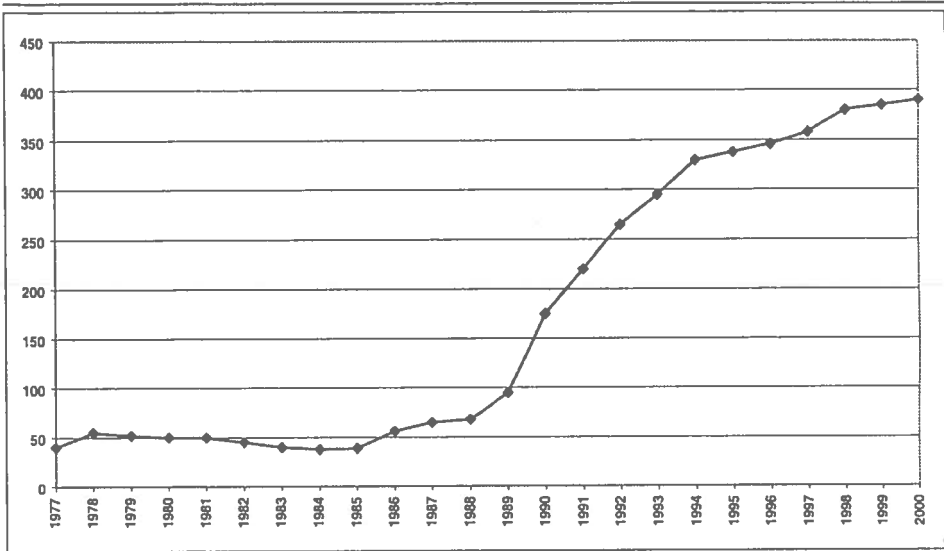
Het ontbreken van een eigen 'honk' of 'hok' zorgde in de beginperiode niet voor onoverkoombare problemen. Tot 2 februari 1982 huurde het bestuur ruimten voor lezingen of vergaderingen in het SOB-gebouw. Daarna werd uitgeweken naar het Wapen van Nassau, waar het gezelliger was om te zitten. Vanaf 29 augustus 1985 werd er afwisselend bij één van de bestuursleden thuis vergaderd. De eerste vergadering in het heemhuis ging door op 19 januari 1989. Maakte men achtereenvolgens gebruik van de oude secretariskamer, de huiskamer en de raadzaal, tegenwoordig vergadert het bestuur opnieuw in de huiskamer.

Op de bestuursvergadering van 25 april 1978 werd gevraagd of er een gemeentelijk lokaal beschikbaar was voor de werkgroep toponymie. Gedacht werd aan een kamer in de Nassause brandweerkazerne. Met de

oprichting van nieuwe werkgroepen en de toename van het activiteitenaanbod groeide vanaf 1985 ook de nood aan andere lokalen dan vergaderruimten. Allerlei mensen wilden voorwerpen afstaan op voorwaarde dat de vereniging over een eigen woon- of tentoonstellingsruimte zou beschikken. Geschonken zaken konden dan worden tentoongesteld, waardoor de belangstelling van niet-leden zou worden opgewekt, afgezien nog van de toeristische mogelijkheden in een dorp als Baarle. Schenkingen zouden een openbaar karakter krijgen en een betere kans hebben om behouden te blijven voor de gemeenschap. Een eigen lokaal zou het vertrouwen in de vereniging doen toenemen. Tot dan toe werden tentoonstellingen georganiseerd in de Rabobank, het bejaardenhuis en de bibliotheek. Geschonken of in bruikleen afgestane voorwerpen moesten noodgedwongen bij leden in bewaring worden gegeven.

Gezien in Baarle de belangstelling voor heemkunde duidelijk aanwezig was, ging het bestuur dringend op zoek naar eigen huisvesting. Frank van Hest vroeg half april 1985 bij de gemeente Baarle-Nassau of er vier lokalen beschikbaar waren. Er was vooreerst nood aan een permanente expositieruimte van zo'n 125m². Dit lokaal moest ook in het weekend toegankelijk zijn. Daarnaast was er behoefte aan een permanente archiefruimte van ongeveer 50m². Tot dan toe rustte het archief bij de kringarchivaris thuis en was het niet toegankelijk voor de leden. De archiefruimte moest dagelijks toegankelijk zijn, uiteraard uitsluitend voor de eigen leden. Ook een degelijke brand- en inbraakpreventie waren belangrijk voor het archief.

Verder werd er uitgekeken naar een werkruimte (100m²) en een lokaal voor vergaderingen, cursussen of voordrachten (50m²). In laatstgenoemde gemeenschappelijke ruimten zouden de zopas opgerichte werkgroepen terecht kunnen, waardoor het privé-karakter van de ledenactiviteiten kon worden doorbroken. Bovendien wenste men de vier gevraagde ruimten niet te delen met andere verenigingen omwille van het unieke karakter van het archief en de beheerde verzamelingen. Huisvesting op meerdere plaatsen was eveneens onbespreekbaar.

Ontwikkeling ledenaantal heemkundekring 'Amalia van Solms'

Mevrouw Annemiek Smit van de gemeente Baarle-Nassau verwees de heemkundekring naar het SOB. Later bleek dat de gewenste ruimte daar niet beschikbaar was, ook al omdat de lokalen in het weekend niet toegankelijk waren. Het bestuur zag dan ook geen verder heil in een huisvesting in het SOB-gebouw. Afsproken werd om uit te kijken naar alternatieven. Anna Gulickx zou bij burgemeester Van Leuven informeren of de gemeente Baarle-Hertog mogelijkheden had.

Toewijzing van het voormalige Belgische gemeentehuis

De toenadering tot Baarle-Hertog had na verloop van tijd succes, wellicht omdat op dat moment toevallig een nieuw gemeentehuis werd gepland en het vrijkomende pand nog geen andere bestemming had gekregen. In een schrijven van 12 juni 1985 aan het college van Baarle-Hertog meldde de heemkundekring schriftelijk zijn interesse voor de (eventueel gedeeltelijke) ingebruikname van het oude gemeentehuis als museum en werkruimte voor de heemkundekring. Het college antwoordde dat de bestemming pas in een later stadium zou worden vastgelegd.

Op 12 maart 1986 werd in het Nassause gemeentehuis de eventuele huisvesting besproken met beide burgemeesters. Nadien volgden nog een aantal informele contacten met burgemeester Van Leuven. Meerdere gegadigden hadden zich inmiddels gemeld, waaronder een aantal meesterkoks die er een restaurant wilden uitbaten. De gemeenteraad van Baarle-Hertog echter besliste dat het oude gemeentehuis geen commerciële bestemming mocht krijgen. Geopteerd werd voor een publieke bestemming met behoud van het karakter van het gebouw. Alleen in het uiterste geval zou een verkoop aan particulieren worden overwogen. Vooral burgemeester Jan van Leuven, erelid van onze vereniging, zorgde ervoor dat het gebouw een culturele bestemming kreeg.

De gemeente Baarle-Hertog hoopte op belangstelling van de VVV en de Heemkundekring. Even werd eraan gedacht de twee verenigingen in hetzelfde pand onderdak te bieden. De voorkeur van de heemkundekring ging in dat geval uit naar de bovenverdieping: die verkeerde in een betere staat en was meer representatief. De interesse van de VVV echter was minimaal: het gebouw was moeilijk toegankelijk.

In een nieuw schrijven aan het college werden op 10 juli 1986 een aantal redenen opgesomd voor het bekomen van een eigen huis. Het college beloofde onze aanvraag op het eerstvolgende overleg te bespreken met de collega's van Baarle-Nassau. Nadien zou een uitnodiging volgen voor een vergadering met het Hertogse schepencollege.

Na de verhuis naar het nieuwe Belgische gemeentehuis en de open dag aldaar op 24 januari 1987, stond het oude gemeentehuis leeg. Informeel overleg tussen de twee gemeenten was maandenlang gaande. Op onze bestuursvergadering van 24 maart 1987 was nog steeds niets vernomen van enig resultaat. Ondanks de langdurige onzekerheid groeide bij Amalia de overtuiging dat onze huisvesting in het voormalige Belgische gemeentehuis voor de Baarlese gemeenschap de beste oplossing was. Vanaf dat moment werd de huisvesting dan ook een vast agendapunt tijdens de maandelijkse bestuursvergaderingen.

De huisvesting liep als een rode draad door de verenigingsactiviteiten van 1987. Het hele jaar door werden hierover gesprekken gevoerd. Op de Algemene Ledenvergadering van 1988 werd gehoopt dat op korte termijn een ontknoping zou volgen. Inderdaad: lang moest niet meer worden gewacht: op 1 februari 1988 besliste de gemeenteraad van Baarle-Hertog onder voorzitterschap van de nieuwe burgemeester Fons Cornelissen dat de plaatselijke heemkundekring de nieuwe huurder zou worden. De huurovereenkomst werd ondertekend op 30 december 1988. Wat later werd artikel 6 van het huurcontract nog gewijzigd: de verhuuring werd daardoor overeengekomen voor een termijn van negen jaren, aanvangende op 1 mei 1989 en eindigend op 30 april 1998.

Financiële regeling

De reden waarom een oplossing voor ons huisvestingsprobleem zo lang op zich liet wachten, vond zijn oorsprong in de moeizame gesprekken tussen de beide gemeenten betreffende de financiering.

In het gesprek met beide burgemeesters op 12 maart 1986 werd onderhandeld over de voorwaarden voor een financiële tussenkomst van de twee gemeenten bij de aankoop van tekeningen van dhr. F. Willems, tijdens de Eerste Wereldoorlog als soldaat in Baarle gelegerd. Als voorwaarde werd gesteld dat het wenselijk zou zijn een soort testament te voorzien: mocht Amalia ooit ter ziele gaan, dan zouden de bezittingen voor de gemeenschap bewaard blijven. De burgemeesters meenden verder dat na het opstellen van een testament ook effectief voor huisvesting moest worden gezorgd waardoor de tekeningen konden worden getoond aan de gemeenschap.

Uit deze suggestie volgde een statutenwijziging, goedgekeurd tijdens de algemene ledenvergadering van 22 januari 1987 en vastgelegd in een notariële akte op 6 februari van datzelfde jaar. Artikel 20 van onze statuten bepaalt sindsdien dat bij ontbinding van de vereniging het batig saldo niet onder de leden kan worden verdeeld en dat bovendien alle goederen met een cultuurhistorische waarde bewaard blijven voor de gemeenschap. Het

bewuste artikel 20 kan alleen nog worden gewijzigd met de goedkeuring van beide gemeenten.

Vanaf de eerste bezichtiging op 14 maart 1987 van het toekomstige Heemhuis werd door bestuursleden van de heemkundekring onderhandeld over de kostenverdeling met schepen Cornelissen en secretaris Vervoort: de gemeente zou kunnen zorgen voor de financiering van de werkzaamheden aan de buitenkant en het installeren van een toilet. Het opknapwerk binnen zou voor rekening van Amalia komen. Het bestuur van de heemkundekring schatte de exploitatiekosten op ongeveer 750 gulden per jaar, exclusief de kosten voor huur en verwarming. Dit leek haalbaar, mits een redelijke huurprijs.

In verband met de financiële aspecten vroeg de heemkundekring een onderhoud met Baarle-Nassau en -Hertog in verband met een eventuele eenmalige subsidie om het gebouw voor de huurders geschikt te maken. Er moest ook een overeenkomst worden bereikt betreffende de kosten van het groot onderhoud: het dak, de gevel en de buitenramen. Dit onderhoud zou ten laste van de verhuurder moeten komen.

Een gesprek met burgemeester Kortmann van Baarle-Nassau leverde op 2 april 1987 een concreet resultaat op: de huisvestingskosten zouden voor 100% door beide gemeenten gesubsidieerd worden. Tijdens het overleg tussen Baarle-Hertog en -Nassau op 21 september 1987 bleek dat de Nederlandse gemeente niet wilde tegemoetkomen in de huurkosten als hierin de kosten van het onderhoud van de gebouwen werden doorberekend: de problemen met de financiering van het SOB-gebouw waren

Schilderen van de raadszaal

op dat moment heel actueel en het college wilde geen tweede maal met dezelfde problemen geconfronteerd worden.

Ook het bestuur van de heemkundekring zat niet stil en ging samen met de colleges actief op zoek naar de nodige financiële middelen. Naast gemeentelijke geldmiddelen werden donaties en subsidies bekomen van de Rabobank, de Kredietbank, het Anjerfonds en de Koning Boudewijnstichting. Met behulp van de Nationale Loterij meldde laatstgenoemde stichting op 29 oktober 1987 dat logistieke en financiële steun zou worden verleend. Een bedrag van 125.000 BF zou worden aangewend voor de restauratie van de buitenzijde van het gebouw, met name het gedeeltelijk vernieuwen en schilderen van de houten delen, het herstellen van de natuurstenen en het smeedijzeren hekwerk van trap en bordes: allemaal taken die de gemeente niet in eigen beheer kon uitvoeren. De overeenkomst werd opgemaakt in Brussel op 13 januari 1988. De gemeente zou in eigen beheer electriciteit, schrijnwerk en buitenschilderwerk voor haar rekening nemen. Leden van de heemkundekring zouden binnen schilderen, plafonds repareren en de vloerbedekking vervangen.

Op 24 maart 1988 werden de financiële gevolgen van de huisvesting voor wat betreft onze vereniging op een rijtje gezet. De vaste kosten (huur) zouden worden gesubsidieerd door de gemeenten: 1/4de deel voor rekening van Baarle-Hertog, de rest door Baarle-Nassau in de vorm van een waarderings-subsidie. De variabele kosten (electriciteit, water, verwarming, klein onderhoud) zouden voor rekening van Amalia komen. Dit zou op jaarbasis leiden tot een exploitatietekort van f 4.800, veel meer dan in eerste instantie was gedacht. Dit tekort werd gedeeltelijk weggewerkt door extra inkomsten uit contributie door een stijging van het ledenaantal en door de opbrengst van een heemkalender die werd uitgegeven met het oog op het verwerven van extra sponsorgelden.

Vanwege het Anjerfonds werden op 17 juni 1988 subsidies ter waarde van 3.500 gulden toegekend voor de opknappbeurt, aankleding en inrichting van het heemhuis. Deze financiële tegemoetkoming was, mede gezien het grote exploitatietekort, bijzonder welkom!

Verbouwingswerkzaamheden

Het inrichten van een eigen home was een tijdrovend werk: in 1988 werd het bestuur volledig in beslag genomen door de voorbereidingen en een jaar later werden de geplande werken daadwerkelijk uitgevoerd. De staat van het gebouw werd een eerste keer grondig onderzocht op 14 maart 1987. Ineke en Jan van Strijp, Frank van Hest, schepen Fons Cornelissen en secretaris Jan Vervoort stelden vast dat de buitenkant van het pand in goede staat verkeerde, uitgezonderd de houten ramen en het schilderwerk. Het metselwerk was redelijk, behalve de hardstenen treden. Er werden geen lekkages in het leien dak vastgesteld. Binnen was de toestand redelijk, mits een grondige schilderbeurt. Op de begane grond bleek een deur en een kozijn aangetast door houtworm. Het toilet bevond zich buiten en de verbinding tussen de begane grond en de verdieping was buitenom, via de trap en het bordes.

Tijdens de bestuursvergadering van 24 maart 1987 werden de eerste concrete plannen gesmeed: men zou trachten de raadszaal intact te houden zodat die eventueel nog kon worden gebruikt als trouwzaal. Het duurde tot 1 april 1988 vooraleer nogmaals een bezoek werd gebracht aan het toekomstige honk. Alle uit te voeren werkzaamheden binnen en buiten werden toen op papier gezet met Guy Vandermaesen, waarna de eigenaar de werkzaamheden kon opstarten.

Op 1 september 1988 werd vastgesteld dat de werken in het heemhuis waren stilgevallen omwille van de aldaar opgeslagen goederen bestemd voor Polen. Peter Michielsen werd gecontacteerd in verband met de keuze van het kleur- en materiaalgebruik. Binnentrap, keukenblok en toilet werden als laatste zaken bekeken met de eigenaar. In het gemeentehuis van Baarle-Nassau mochten we op de zolder kijken of we iets konden gebruiken.

Op 3 november 1988 werd beslist te starten met het poetsen. Antoon werd benaderd omtrent de inrichting van de tentoonstellingsruimte en Ineke zocht informatie over de vloerbedekking. De electriciteit moest nog worden nagekeken en het schildersmateriaal was nog niet binnen. Een werkschema voor de eigen vrijwilligers werd opgehangen in het Heemhuis. Vanaf 19

januari 1989 veranderde de taakverdeling omdat Maria Voeten op doktersadvies het wat kalmer aan moest doen. Ineke zou tot aan de opening de werkzaamheden op de bovenverdieping coördineren, Ad die van beneden.

Vervolgens werd met het college van Baarle-Hertog de inventaris van het heemhuis overlopen. Ook de klusjeslijst voor rekening van de eigenaar werd uitvoerig besproken: op dat moment waren de gemeentewerklieden bezig met de restauratie van de buitentrap. Voor de huiskamerinrichting werd een beroep gedaan op Woutje van de Broek. Ook op de eerste verdieping kon de herinrichting worden opgestart: Antoon kreeg hiervoor van het bestuur de beschikking over f 7.000. Op 20 maart 1989 werd een brief gestuurd naar het college betreffende de restauratie van de raadsstoelen.

Op 25 mei 1989 moesten de werkzaamheden, die alweer waren stilgevallen, opnieuw worden opgezet om de afwerking te bespoedigen. De keuken en de bedsteekast werden afgewerkt. Op 24 augustus '89 nam Ineke de leiding van de schoonmaakploeg op zich en beloofde Ad om eigenhandig de laatste spullen op te ruimen: het voormalige Belgische gemeentehuis was omgetoverd tot Heemhuis. Voortaan kon de vereniging beschikken over een markant gebouw met alle benodigde ruimten: een Kempische huiskamer, een studiekamer, een vergader- annex ontvangstzaal, een bibliotheek- en archiefkamer, een tentoonstellingslokaal, enzovoort.

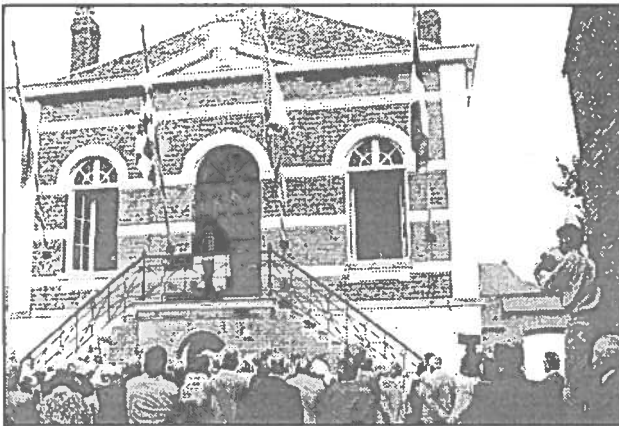
Officiële opening en ingebruikname

Tijdens de bestuursvergadering van 22 maart 1989 werd besloten om over te gaan tot de oprichting van een comité dat tot in de details een openingsscenario zou uitwerken. Na maanden van verbouwen, vertimmeren, schilderen en heel veel zelfwerkzaamheid van de leden, kon op zaterdag 9 september 1989 worden geopend met een tentoonstelling over het smokkelen en de presentatie van een boek over Miet Pauw. Dit laatste werd door de twee gemeenten als een opdracht aan de heemkundekring doorgegeven. Diezelfde dag werd ook het vaandel van de heemkundekring officieel voorgesteld. Tijdens het openingsweekend meldden zich maar liefst 35 nieuwe leden aan.

Sinds 3 december 1989 is het Heemhuis elke eerste zondagvoormiddag van de maand geopend. Een tweede vast ontmoetingsmoment dateert van 27 januari 1993: sinds die dag is het Heemhuis ook elke woensdagavond geopend voor belangstellenden. De ingebruikneming van het Heemhuis betekende niet dat alles klaar was. Het optimaliseren van de huisvesting zou ook de volgende decennia een belangrijke zorgvraag blijven voor het bestuur, met belangrijke gevolgen voor wat betreft de financiën en de heemkundige werking. We denken o.a. aan de realisatie van de centrale verwarming, het inrichten van de Japanse kamer, de verbouwing van de voormalige brandweerkazerne, het inrichten van BiDoc en het groot onderhoud door de eigenaar (het isoleren van het dak, de vochtbestrijding op de benedenverdieping en het vernieuwen van de electriciteitsleidingen). U begrijpt het al: er is de afgelopen jaren hard gewerkt en veel geïnvesteerd.

Centrale verwarming

Reeds tijdens de eerste bestuursvergadering in het Heemhuis op 19 januari 1989 werd aan den lijve ervaren dat het gebouw degelijk moest worden verwarmd. Er werd dan ook onmiddellijk een offerte voor het aanleggen van centrale verwarming aangevraagd. In een brief van 24 oktober 1989 aan het college van Baarle-Hertog werd gevraagd om het Heemhuis op het aardgasnet aan te sluiten met het oog op de verwarming. Ondertussen

behielpen de deelnemers aan de cursus oud-schrift zich met een kolenkachelletje.

Voor de financiering van de c.v. werd een gesprek aangevraagd, dat plaats vond op 1 februari 1990. Secretaris Vervoort deelde toen mee dat de aansluitkosten op het

Opening van het heemhuis

aardgasnet voor rekening van de gemeente kwamen. Een eventuele bijdrage in de aanlegkosten van de c.v. moest in het college worden besproken.

In een brief van 29 juni 1990 aan het college van Baarle-Hertog werd de bezorgdheid geuit omwille van de problemen die ontstonden door het ontbreken van een verwarmingssysteem. Gedacht werd niet aan de koude handen en voeten, maar aan de vochtige muren met kringen op het stucwerk. Er werd gevreesd voor schade aan de inboedel en de definitieve inrichting van de vergader- en werkruimten werd uitgesteld.

De levensvatbaarheid en de werkzaamheid van Amalia waren in zeer sterke mate afhankelijk van een zo spoedig mogelijke aanleg van een deugdelijke centrale verwarming. Ook het behoud van het geklasseerde gebouw was gediend met deze voorziening. Het bestuur van de heemkundekring stelde het college voor om de werken in eigen beheer uit te voeren. De aanlegkosten echter kon de vereniging niet volledig dragen. Voorgesteld werd om zelf f 10.000 te investeren. Op 13 augustus 1990 besliste het schepencollege het restant te betalen, te weten 31.253 BF.

Met de Rabobank werd op 8 november 1990 een overeenkomst voor een renteloze lening ten bedrage van f 10.000 en met een looptijd van vijf jaar ondertekend. De symbolische ingebruikname van de centrale verwarming vond plaats tijdens de nieuwjaarsreceptie van 6 januari 1991. Dhr. Van de Lindeloof, eerste voorzitter en erelid van Amalia van Solms mocht als directeur van de Rabobank de gaskraan opendraaien.

Japanse kamer

Ondertussen werd de electriciteit nagekeken en in de kast werd aangegeven welke zekering bij welk lokaal hoorde. De kroonluchter van de raadszaal werd opgehangen (7 september 1990) en bij de gemeente werd de restauratie van de raadsstoelen aangevraagd. De uitvoering hiervan was afgerond op 4 november 1991. Op dat moment kwam er ook een doorbraak in een ander aanslepend dossier: dat van de Japanse kamer.

Reeds op 24 maart 1987 meldde de gemeente Baarle-Nassau dat een oplossing moest worden gezocht voor de spullen van wijlen Desiré

Geeraerts, tijdelijk opgeslagen in de Nassause brandweerkazerne: deze voormalige 'Japanse kamer' kon als oudheidkamer worden ondergebracht in het toekomstige heemhuis. Op 3 november 1988 werden de voorwerpen een eerste keer bekeken. Toen het Heemhuis een jaar later in gebruik genomen was, bleek een aantal zaken verdwenen te zijn.

Besloten werd in het Heemhuis de voormalige kamer van de secretaris in te richten als Japanse kamer: een ontvangst- en werkruimte. De nalatenschap van Desiré Geeraerts echter kon voorlopig niet worden geaccepteerd uit vrees voor schade door de vochtigheid en het ontbreken van verwarming. Gewacht moest worden op de realisatie van de centrale verwarming.

Ondertussen werd de nalatenschap getaxeerd: de financiële waarde bleek gering en ook aan de cultuurhistorische waarde ervan werd getwijfeld. De gemeente overwoog om de goederen terug te geven aan de familie. Op 15 april 1992 werd na bemiddeling van Antoon van Tuijl, de beheerder van het Heemhuis, alles daadwerkelijk in bruikleen overgedragen aan Amalia. Op 6 december van datzelfde jaar kon de vernieuwde Japanse kamer worden geopend.

Inmiddels was de slechte staat van de spullen aangekaart bij de gemeente Baarle-Nassau, de rechtmatige eigenaar, waarna het materiaal voor de reeds door Antoon uitgevoerde restauratiewerken werd vergoed. Ook de verzekeringskosten kwamen ten laste van de eigenaar. Een behandeling tegen houtworm en het afschilferen van de verf werd aangevraagd en op de bestuursvergadering van 18 april 1994 bleek dat ook deze behandeling door de gemeente Baarle-Nassau zou worden vergoed.

Jarenlang bleef de Japanse kamer onaangeroerd, maar plaatsgebrek op de bovenverdieping van het Heemhuis zorgde ervoor dat de ruimte onlangs werd geïntegreerd in de werking van BiDoc. Ook nu weer gaf dit aanleiding tot enige discussie over de heemkundige waarde van deze collectie. Overigens bleek na een taxatie door Hein Peters (gekend van Amalia's Kunst of Nep) en contacten met een Japanse tv-ploeg, dat alleen de gobelins Japanse motieven hebben. De bijbehorende meubeltjes werden in Frankrijk

en Engeland nagemaakt naar Chinees model. Moeten we voortaan spreken van 'Oosterse kamer'?

Restauratie van de bijgebouwen

Bij de eerste bezichtiging van het voormalige gemeentehuis op 14 maart 1987 dacht de eigenaar aan het slopen van de bijgebouwen: de brandweergarage en de achterbouw zouden ter zijner tijd plaats moeten ruimen voor groenvoorziening. Vijf jaar later werd de gemeenschap gepolst naar de interesse om te komen tot een verhuur van de ruimten. Zowel heemkundekring als VVV en Lokale Omroep Baarle bleken geïnteresseerd.

Er werd onderhandeld over de kosten van het groot en klein onderhoud. De heemkundekring ging niet akkoord met de financiële regeling die het college voorstelde: als Amalia de gebouwen in bruikleen zou nemen, dan bleef de huurprijs weliswaar ongewijzigd maar kwamen alle kosten voor de verbouwing ten laste van de heemkundekring. Op 28 juni 1993 werd verder overlegd. Het kostenplaatje van de verbouwing werd opgesteld en voorgelegd aan de eigenaar: voorgesteld werd dat de gemeente Baarle-Hertog het materiaal zou leveren en onze vereniging de werkuren zou bekostigen.

Nadat de bijgebouwen waren vrijgekomen ingevolge de herhuisvesting van de brandweer, ging de gemeenteraad op 15 februari 1994 in op het voorstel van de heemkundekring. De gemeente stelde een investeringskapitaal van maximaal 150.000 BF ter beschikking voor de materialen die nodig waren voor het uitvoeren van de aanpassingswerken: het vernieuwen, herstellen of behandelen van het dak, de buitenmuren, de buitendeuren en de buitenramen. Artikel 1bis werd aan de huurovereenkomst toegevoegd, te weten de verhuur van de bijgebouwen per 1 maart 1994. Één lokaal van minimaal 2m² zou ter beschikking van de gemeente blijven voor de opslag van materiaal, met name het buitentoilet.

Een nieuwe bestemming was vlug gevonden: de voormalige brandweerkazerne zou een multifunctionele tentoonstellingszaal worden. De vrijkomende ruimte op de eerste verdieping zou worden benut voor de

inrichting van een bibliotheek en documentatiecentrum (BiDoc). Op 27 april 1994 werd een werkschema opgesteld en in de week van Hemelvaart kon worden begonnen. Kort daarna lag het dak er al op. Even werd zelfs gedacht dat de ruwbouw voor september klaar zou zijn. Maar zo'n vaart liep het niet... Eerst lagen de werken stil in verband met de vakantie, daarna moest een jaar lang worden gewacht op een offerte. Pas op 13 maart 1995 werd de verbouwing weer op touw gezet. Besloten werd de firma Vromans in te schakelen: een offerte werd opgemaakt. Toch kon er niet onmiddellijk met de werkzaamheden worden gestart: men was vergeten om een officiële bouwvergunning aan te vragen.

In het najaar werd de offerte opnieuw bekeken. De kostprijs bleek hoger dan verwacht omdat in eerste instantie geen melding was gemaakt van het afwerken van de plafonds. Nadat het bestuur akkoord ging met de kosten kon een planningsschema worden opgemaakt. Gezien de feestdagen en het vorstverlet werd pas in januari 1996 met de werken gestart. Eind maart was de ruwbouw klaar en werd een werkschema opgesteld voor de verdere afwerking: timmerwerk, vloerbedekking, lamellen, verwarming, schilderwerk, electriciteit, verlichtingsspotjes, enzovoort.

Tijdens de bestuursvergadering van 15 april 1996 werd aangestipt dat er schot in zat. Het bestuur echter schrok van het totale te verwachten kostenplaatje: f 25.000. Dat was erg veel voor de tentoonstellingsruimte vermits de inrichting van de bibliotheek nog zou volgen! Naar aanleiding van de erg hoge offerte voor electriciteit werden sponsors aangezocht en gevonden. Elk bestuurslid was ervan overtuigd dat het zuiniger aan moest: de verbouwkosten mochten de heemkundige werking niet verlammen.

Tussendoor werd ook besloten om de waterput open te houden en goed zichtbaar te maken. Het betreft een gemetselde flessenhalsput, wellicht daterend van het begin van de 18de eeuw: toen werd op deze plaats een dorpsschooltje gebouwd. De waterput is zo'n vier meter diep.

Op 23 september 1996 werden de inrichtingswerken in de voormalige brandweerkazerne beëindigd. Tijdens de officiële openingsplechtigheid op 13 oktober 1996 ter gelegenheid van de viering van '20 jaar Amalia' kreeg

de ruimte ook haar nieuwe benaming: Benedenzaal. Sindsdien werd er bijna permanent geëxposeerd. De Benedenzaal bewees zich inmiddels ook als multifunctionele ruimte: hier worden groepen ontvangen en allerlei activiteiten georganiseerd zoals algemene ledenvergaderingen, dialezingen en muziekavonden.

Inrichting Bibliotheek en Documentatiecentrum

Toen de werken aan de benedenzaal nog volop bezig waren, werden door de werkgroep BiDoc alweer nieuwe plannen gesmeed. Na de verhuis van de tentoonstellingsruimte zou immers op de eerste verdieping ruimte vrijkomen om een bibliotheek en documentatiecentrum ('BiDoc') in te richten. Offertes werden aangevraagd en een begroting opgesteld. Het bestuur dacht na over subsidiëring via bedrijven, het Anjerfonds of de Rabobank. Op 10 juni 1997 ontvingen we een brief van het Anjerfonds met daarin de toezegging van f 3.500 voor de inrichting van een heemkundige bibliotheek.

Op 18 november 1996 waren op de bovenverdieping de vitrines weggehaald en werd gestart met de inrichting van BiDoc. Hangkasten, mappen en archiefdozen werden aangekocht en tegen de muren werden boekenplanken getimmerd. Later werden nog een kopieerapparaat en een computer aangeschaft. Op de officiële opening moest nog lange tijd worden gewacht. Toen de inventaris van het archief klaar was, werd gezorgd voor nieuwe vloerbedekking en gordijnen. Uiteindelijk kon onze heemkundige bibliotheek op 1 oktober 2000 ingebruik worden genomen. De heer Joep de Jong van Drukkerij Em. de Jong b.v. mocht de openingshandeling verrichten.

Groot onderhoud

Tussen alle verbouwingen door werd onderhandeld met de eigenaar over het groot onderhoud van het gebouw. Vooral de toestand van het dak baarde zorgen. Een gesprek op 1 februari 1990 met gemeentesecretaris Jan Vervoort leverde weinig op: alleen de door een storm veroorzaakte schade (40.000 BF) zou spoedig worden hersteld. Met de andere werkzaamheden

aan het dak moest worden gewacht: het Heemhuis immers was sinds 18 maart 1988 opgenomen in het voorontwerp van de lijst van voor bescherming vatbare monumenten, destijds een voorwaarde om in aanmerking te komen voor subsidiëring door de Koning Boudewijnstichting. Na de definitieve klassering zou de gemeente voor de werken aan het dak 60% van de kosten gesubsidieerd krijgen.

Op 11 maart 1993 werd het Heemhuis op de definitieve lijst geplaatst, wat een aanvraag tot klassering betekende. Op 9 september 1993 bracht de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen eenparig een positief advies uit om over te gaan tot bescherming van het gebouw omwille van het algemeen belang gevormd door de historische, meer bepaald de architectuurhistorische waarde. Op 7 maart 1994 werd het Heemhuis door minister Johan Sauwens van de Vlaamse Gemeenschap definitief beschermd als monument.

Het Heemhuis behoort typologisch tot een vrij zeldzame groep vroegere gemeentehuizen die in neo-classicistische stijl werden opgericht. Vergelijkingen kunnen worden gemaakt met de gemeentehuizen van Pulderbos, Tielen, Kalmthout en Wuustwezel. Dit laatste dateert van 1837 en wordt gezien als het prototype. Geografisch schijnt dit soort gebouw tot de provincie Antwerpen beperkt te zijn, wat niet abnormaal is vermits het door de provinciale architecten werd ontworpen. In latere perioden kreeg de daar gangbare architectuur een sterke neo-renaïssanceïnslag.

In een brief van 18 november 1996 gericht aan het college van Baarle-Hertog werden drie dringende huisvestingsproblemen aangekaart: de isolatie van het dak, de vochtigheid van de benedenverdieping en de verouderde electriciteitsinstallatie. Door het ontbreken van enige isolatie stond de verwarmingsketel op zolder bij wijze van spreken in de open lucht. Die ketel kon stukvriezen in geval van een storing tijdens een vorstperiode. De waterschade die daarbij zou ontstaan, kon moeilijk in geld worden uitgedrukt: onvervangbare zaken zouden dan verloren gaan.

De vochtigheid van de benedenverdieping kende twee oorzaken. Door de vele kieren en naden van de buitentrap stroomde bij regenweer het water

naar binnen. Stucwerk en betimmering werden ernstig aangetast. Een paar binnenmuren vertoonden ook vochtschade door van beneden optrekkend water. Het binnenklimaat werd zo vochtig dat boeken, foto's en documenten op de benedenverdieping niet meer verantwoord konden worden bewaard.

Ook aantasting van de oude metalen electriciteitsbuizen was een punt van zorg. De verouderde electriciteitsinstallatie deed vragen rijzen bij de veiligheid van het gebouw. Gepleit werd voor een optimale veiligheid met het oog op de onvervangbare collectie voorwerpen en het unieke archief.

Een jaar lang werd niets gehoord van de eigenaar, ondanks allerlei initiatieven van het verenigingsbestuur. Ten einde raad werd een aangetekende brief verstuurd. Deze noodkreet had wel succes, zij het dat de brief heel wat wrevel had opgewekt omwille van onze handelswijze. Er was sprake van communicatiestoornissen. Die werden op 17 november 1997 opgelost door een gesprek met schepen Van Tilburg en secretaris Vervoort. Een werkschema voor het groot onderhoud werd besproken.

In 1998 werd de buitentrap gerestaureerd: daarbij werden de voegen opgespoten met siliconen om vochtindringing te voorkomen. Vervolgens werd het dak geïsoleerd. Kort tevoren had Fannie de Rooy de zolder opgeruimd en afgetimmerd. In 1999 werd de electriciteit aangepast: een aantal ingewerkte buizen voldeed niet meer en werd vervangen door bekabeling bovenop de muren. Vervolgens behandelde de gemeente de binnenmuren tegen optrekkend vocht. Daarmee zijn heel wat belangrijke restauratiewerken uitgevoerd: het gebouw verkeert in goede staat, op het dak na.

U begrijpt dat het bestuur heel wat energie heeft gestoken in de huisvesting van Amalia. Allerlei kleinere werken kwamen tijdens dit overzicht niet eens aan bod: het vervangen van de vlaggenstokken (1993 en 1997), het verplaatsen van het monument voor de gefussileerden naar het Heemhuis (1993), de inrichting van de bedstee (1999), de schilderbeurt van de benedenverdieping (2001), de nieuwe vloerbedekking in de keuken (2001), enzovoort. Niet alle plannen heeft men kunnen verwezenlijken. Zo bleek eind 1997 dat het in België zonder BTW-nummer onmogelijk is een

telefoonaansluiting op naam van de vereniging te verkrijgen. Gelukkig kan telefoneren tegenwoordig ook draadloos...

Toekomstplannen

Met het verstrijken van het huurcontract in 1998 stelde zich de vraag of het Heemhuis nog voldeed aan de eisen. Was het stilaan niet te klein geworden? In het kader van het beleidsplan 2000-2005 werden door beheerder Antoon van Tuijl suggesties ontwikkeld die kunnen leiden tot een optimaler gebruik van de beschikbare ruimten. Op zolder, waar allerlei schenkingen worden bewaard, is binnen afzienbare tijd sprake van plaatsgebrek. We zullen selectiever moeten zijn in het aannemen van voorwerpen. Te zeer beschadigde of onvolledige spullen moeten we wegdoen. Misschien kunnen er voorwerpen worden geschonken of geruild met andere heemkundekringen: het bewaren van het erfgoed kan worden gezien als een gezamenlijke taak voor alle heemkundekringen uit de regio.

Op de eerste verdieping heeft BiDoc voldoende ruimte ter beschikking, tenminste als de aanzienlijke schenking van het schaduwarchief van Ons Weekblad kan worden ondergebracht in de hal. Daar moet dan wel het representatieve karakter in de sfeer van het oude gemeentehuis worden opgeofferd. De Japanse kamer en de Raadzaal kunnen stijlkamers blijven: ze zijn tegelijk goed bruikbaar als vergader-, lees-, studie- en werkruimte.

Kunnen we stellen dat de bovenverdiepingen naar behoren zijn ingericht, beneden zijn nog heel wat werkzaamheden gepland. De nissen onder de buitentrap kunnen tot werkkast en stoelenberging worden omgetoverd. Mits het verplaatsen van de toiletdeur en de wastafel komen in de garderobe twee volledige wanden vrij voor het plaatsen van een kapstok en een vitrinekast. Hierin kunnen nieuwe schenkingen worden getoond of eventueel Baarlese producten of souvenirs van '1000 jaar Baarle'. Ook de huiskamer en de werkkast moeten worden heringericht.

Grote werkzaamheden zijn gepland voor buiten. Voor de binnenplaats wordt namelijk een glazen overkapping voorzien. Het idee ontstond kort na de opening van de Benedenzaal: veel warmte ging verloren omdat tijdens de

tentoonstellingen de buitendeur open moest blijven om het volk binnen te lokken. Op 15 mei 2000 werd beslist een architect te benaderen voor het maken van een bouwtekening en een kostenraming. Voor de bestrating zullen nieuwe stenen nodig zijn en ook de berging (het vroegere kolenhok) en het cachot moeten nog worden ingericht.

Na de verwezenlijking van deze toekomstplannen komt er mogelijk een einde aan de lange reeks huisvestingsproblemen of in ieder geval een onderbreking van de continue zorgvraag die het Heemhuis sinds 1987 voor zich heeft opgeëist. Was het verkrijgen van een Heemhuis de absolute voorwaarde om een heemkundige werking van de grond te krijgen, vanaf de toewijzing stond het ook diezelfde heemkundige werking enigszins in de weg. De heemkundekring werd gedragen door een te beperkte kring van actieve leden: elke verbouwing leidde automatisch tot een verminderde heemkundebeoefening en elk heemkundig project veroorzaakte op zijn beurt een vertraging van de verbouwingswerkzaamheden.

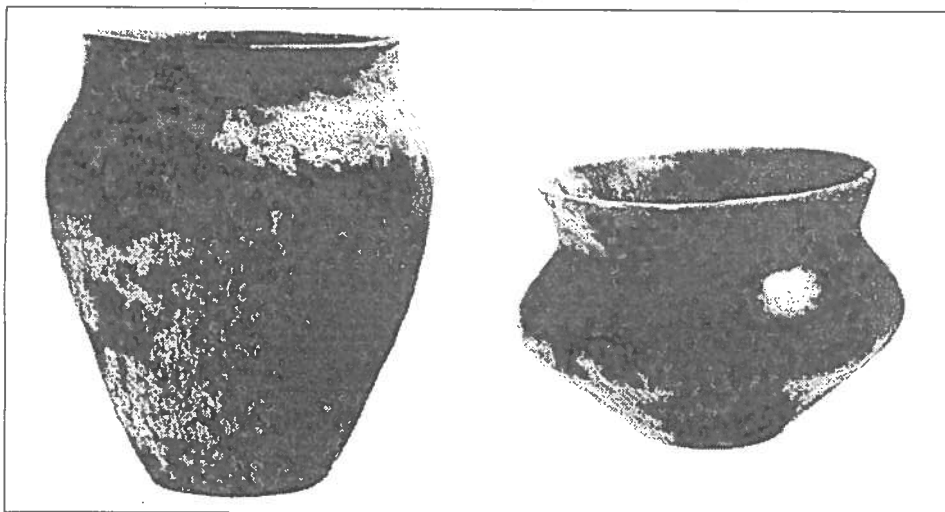
De tijd is gekomen om resoluut te kiezen voor de heemkunde zelf. Daar moet vanwege het bestuur de volgende jaren nog meer energie naartoe gaan. Wat er in die richting de voorbije 25 jaar al is verwezenlijkt, kan U lezen in 'Van Wirskaante 2001 nummer 4': het decembernummer van dit jubileumjaar.

De urnenvondst op de Tommel in 1930

Piet van der Flaes

Het was in het jaar 1930 dat de landbouwer van der Vloet bezig was met het slechten van een aarden wal met houtopslag zoals beuk, eik, etc. Hij zaagde eerst het hout af en zaagde het op lengte voor zowel geriefhout als hout voor de kachel. Het eikenhout schorste hij met de blekschup. Dit eikenschors werd door de molenaar gemalen met een speciale gehakte molensteen en gebruikt door de leerlooiers voor het soepel maken van de dierenhuiden in de zogenaamde looikuipen. De schors bevat een bepaald soort zuur, waardoor de haren gemakkelijker loslaten van de huid. In de jaren '30 en '40 van de vorige eeuw werd met toestemming bij ons op de heide het eindproduct, dat men 'run' noemde, gestort.

Op een gegeven moment stootte Van der Vloet met zijn stootijzer op iets hards. Bij nader onderzoek bleek hij op een urn gestoten te zijn die in vele brokstukken verspreid lag. Hij stak nu voorzichtig met een schop de omgeving af en warempel, nu kwam zowaar een vrij onbeschadigd maar

De beide vroege-IJzertijd urnen van de Tommel. Foto's; R.O.B.

veel groter exemplaar te voorschijn. Later bleken het urnen uit het IJzertijdperk te zijn. Hij verzamelde de stukken en de hele urn in een kunstmestzak om die 's avonds mee naar huis te nemen. Dhr. Joosen, onderwijzer te Baarle-Nassau, had van deze vondst lucht gekregen en kreeg van Van der Vloet de zak met inhoud met de verzuchting: "Wa kunde mee zonne rommel toch aanvangen...". Dhr. Joosen schonk het vervolgens aan zijn schoonzoon, dhr. Van Vliet uit Tilburg. Vele jaren lang bleef deze vondst onaangeroerd tot hij zich tot het R.O.B. te Amersfoort wendde met het verzoek of de urnen gerestaureerd konden worden. Dhr. Verhagen, auteur van vele artikelen over de Prehistorie in West-Brabant, kreeg bericht van zijn collega, drs. R.S. Hulst, die een jaar later een foto van beide urnen stuurde. Men had ze, op verzoek van de eigenaar, beiden piekfijn onder handen genomen.

De Nieuwe Tilburgse Courant van 19 juli 1930 schreef over deze vondst: "Door Landbouwer Van der Vloet te Baarle-Nassau zijn twee vazen bij het verrichten van graafwerk te voorschijn gekomen. De eene vaas is nog in goede staat, de andere aan stukken. Men denkt dat ter plaatse een romeinsche begraafplaats is geweest".

Het is aan landbouwer Van der Vloet en de Heer Joosen, toen hoofd der school te Baarle-Nassau, te danken dat we deze twee urnen nog van de vernieling hebben kunnen redden.

Met dank aan dhr. J.H. Verhagen.

Bron: *Brabants Heem*, 36e jaargang, blz. 111-113

Aon de praot mee (8)... Jo Huijbregts *'Van ongewenst kind tot zéér gewaardeerd dorpsgenoot'*

Dré Moors

Wie is Jo

Jo werd geboren op 25 juli 1915 in Heerlen (Limburg). Pas geleden is hij dus 86 jaar geworden. Op de eerste negen dagen na, heeft hij heel zijn leven in Baarle gewoond. Jo trouwde in 1937 met zijn vrouw Maria, eveneens afkomstig uit Baarle. Uit hun huwelijk zijn geen kinderen geboren. Maria overleed ruim zes jaar geleden.

De laatste jaren is Jo woonachtig in Janshove. "En schrijf mar gerust op det ik ut hier héél goed naor menne zin heb!", aldus Jo.

Ongewenst kind

In die tijd was het een schande als een moeder een kind kreeg, terwijl ze nog niet getrouwd was. Jo was zo'n ongewenst kind, en hij heeft het gevoeld ook. Jo: "Ons moeder hee men in ut geheim gebaard. Dè gebeurde in Heerlen, want niemand in Baol mocht ut weten. Daorom heb ik de irste negen daogen van mun leven in Heerlen gewoond. Mee men vaoder heb ik trouwens nooit gin contact gehad. Twee jaor nadat ik geboren ben, wier m'n bruur geboren. En deze keer was de vader wir unne aandere. Ik wier thuis altij achteruit gezet. Mun bruur nie. Want zèn vaoder haai geld. De menne nie. Mèn bruur mos men ok nie. Hij wier altij veurgesproken. As kend mos ik om vijf uur al naor bed. Ik mocht dan nie naor de wc. Op mun bed lagen wè zakken en un paor kapotte dekens. Jè jongen, ik heb heel wè meegemaakt.

Toen ik elf jaor waar mos ik op unne zekere dag mee naor ut gerecht in Turnhout. Ons moeder wilde mij naomelijk zo gezee weg doen, mee ut smoesje det ik nie goed bij was... Irst wier ons moeder gehoord. Wet nie waar waar, zee ze daor. Mar de rechter zee: ik zou dè menneke óók wel eens willen spreken...Is jouw moeder wel goed veur jou, vroeg ie. En ik

zee: Jè, det gaot wel. Want witte wet ut ies Dré, ik wouw ons moeder toch nie dun bak indraaien. En de rechter zee uiteindelijk, dieë jongen mekeert niks. Zodoende kos ik wir terug naor Baol.

Toen ik 19 jaor waar ben ik in de kost gegaon bij Fons Versmissen in de Leliestraot omdet ik ut thuis nie mir kos keren. Mar bij Fons heb ik ut heel goed gehad.”

Jo naar de Belze lagere school

“Irljik is irlijk, ik kos nie goed leren. In aardrijkskunde waar ik trouwens wel héél goed. Alle hoofdsteeën van de Belze provincies ken ik nou nog. Ik heb er toen wel héél hard op motten leren. In zingen en dictaat waar ik ok héél goed. In zo gezee gevulige dingen, dè kos ik goed. Van rekenen kos ik niks. As we rekenopgaven kregen, keek ik er nog nie naor. Ik zette er meteen un groot kruis over henne! Ik ben dan ok un paor keer blijven zitten.

Toen ik op school zaat, werkte ik al bij leerlooierij Michielsen, neffen ons thuis. Van mister Slockers mos ik unne keer mun haanden wassen. Dè gaot er nie af, zee ik. Mar wè doe de gij dan toch, vroeg ie. Dan motte mar naor Juul Michielsen gaon, zee ik. Trouwens, meteen toen ik van school kwaam, ben ik veur goed gaon werken bij Juul Michielsen.”

Zwaar, vies werk in de leerlooierij

Juist op het moment dat Jo verder gaat met zijn levensverhaal, komt een hulp binnen van Janshove en schenkt voor ons een kopje thee. “Gif hum mar unne grote beker, want we zèn nog lang nie klaor!”, aldus een lachende Jo.

“Bij Juul Michielsen heb ik ut héél, héél ver gebrocht. Juul hee van men unne meens gemaakt. Hij hee van men geprofiteerd, en ikke van hum. In de centjes was ie trouwens heel zuinig. Ik ben er zonne meesterknecht geworren, mar ik verdiende er ginne cent meer as de zes aandere die dur werkten. Van die zeuven man die dur werkten, zen alleen Jan Martens en ik nog over.

In de leerlooierij mos ik waoter pompen van de ene kuip in dun aandere. Ut was er allemaol héél primitief ingericht. Jan Martens was trouwens unne smèrlap. Ik zee tegen hum, ik ga buiten 'aren en vlezén'. Jan waar intussen boven aon ut werken en witte wat ie dee: hij pieste me gatverdamme in munne nek! Affein, op unne gegeven moment mocht ik mee Juul mee naor Rotterdam om huien te kopen. Ik haai er veurt net zoveul verstaand van as hij.

Jo vlak voor zijn 86e verjaardag

We werkten veul veur ut Belze leger. En dan witte det ut leer goed mos zen. Daarom zee ik, ge mot ginne rommel kopen Juul. Mar Juul keek dikwuls naor ut veurdeel. In die goeikope huien zaten veul wurmen. Dè waar gat verdamme smerrig!

We looiden nog op z'n ouwerwets. Ut hemd wet ge aon had, waar nao ene keer al naor de kloten. As ge zwitte, dan záág dieën kraans (boord) er toch uit. In de looierij zaten 18 kuipen in de grond. De huien gingen van kuip naar kuip. Drie keer per jaor mos ut waoter in die kuipen vervest worden mee run en looinat. De schorsmeel maolden we zelf. Die deeën we op de huien mee ons blote handen aanbrengen. Ons vuile haanden wasten we altij mee zwavel. Daormee ging dieën troep er goed af.

Ik heb bij Juul 28 jaor gewerkt, van zeuven uur 's mergens tot zeuven uur 's aovonds. Op zaterdag waren we om 4 uur klaor. Daarna heb ik nog un jaor bij de leerlooierij van Smeekens aan de Chaamseweg gewerkt."

Na zes weken vrijen trouwt Jo

Jo was er wel héél vlug bij. Na een verkeringstijd van slechts zes weken trouwde hij al. “Men vrouw kos ut thuis ok nie keren, en ik haai ut thuis ok nie goed. Mun schoonbruur zee nog, ge doet ut al wel vlug jongen. En ik zee, ik kan er nie buiten. Men vrouw was un dochter van Tijs Adriaensen op dun Tommel. ‘Zotte Tijs’ zin ze vruger. Toen we ondertrouw gingen doen, sloeg ie men nog un blaauw oog, dun smerlap. Ons moeder wou veur ut trouwen gin haandtekening zetten. Mar de geminte zee det ze det toch mos. Ze is toen dur de geminte gedwongen om te tekenen.” En witte wet ons moeder toen toch zee? ‘Gao de ut vuil menneke uithangen?’ Ikke: ‘Godverdomme, wè hedde gij gedaon, ik doe ut tenminste op un eerlijke manier’”, aldus een nog boze Jo.

“Ons vrouw is trouwens altij héél goed veur men gewiest. Ut was un goei vrouwke, mar nie echt slim. Kenderen hebben we nie gekregen. We hebben er alle moeite veur gedaon. Mar dun dokter zee op unne gegeven moment: Huijbregts, jouw vrouw hee un zwak hart. Ze kan oud worren, mar as ze kinderen mot krijgen, dan is det te veul veur ut hart. Al die jaren det we getrouwd waren, hebben we op verschillende plakken in Baol gewond. Irst op den Tommel ingewond bij mun schoonbruur Kees. Later in in een paor ermenhuiskes op dun Tommél en in de Kaoterstraot, aldus Jo.”

Jo aan de sukkel

Na leerlooierij Smeekens vervolgt Jo zijn werkzame leven achtereenvolgens bij schoenfabriek Lugano aan de Grens en stanzerij Vaarten in Alphen. Bij Vaarten krijgt hij steeds meer gezondheidsproblemen. De slechte arbeidsomstandigheden in de leerlooierij van Michielsen en Smeekens krijgen uiteindelijk grote gevolgen. Zijn slokdarm zit vol schorsmeel. In de looierij was dan ook nauwelijks ventilatie. “Ge had wel unne zakdoek veur de mond, mar die wier nat. En zo kreegde toch al dieën troep naor binnen. Alles bij mekaar ben ik 17 keer geopereerd, waarvan vier keer aan mun middenrif, ik heb unne nieuwe slokdarm, ben geopereerd aan een kwaadaardig gezwel aan mun neus en mond en aon munne prostaat.

Uiteindelijk hee professor van Houten in ut Dijkzicht men afgekeurd. Ik waar toen 63 of 64.”

Muziek, zijn grote passie

Maar liefst 41 jaar is Jo trouw lid geweest van Harmonie St. Remie. Al die tijd speelde hij er trombone. “As er iemand un lintje haai verdiend, dan han ze ut men motten geven. Mar ik heb ut er nie veur gehad. Trouwens, daor heb ik ut ok nie veur gedaon. Albert van Tilburg was beter in de muziek as ik. Beter in de maat. Mar ik waar unne gevoelsmens. Ik legde gevoel in de muziek. Ge mot ut volk zien aan te trekken, snapte dè?

Ik ben 12 keer naor ut concours gewiest. Elf keer mee dun irste prijs naor huis. Mee Theo de Laat ben ik ok nog naor ut concours in Antwerpen gewiest. Ik hai één punt meer as Theo. Theo was trouwens ok unne héél gezellige vent. Na de wekelijkse repetitie gingen we altij un pintje pakken in ut café neffe de zaol. Gust Puij was er ok altij bij. In de zomer dronk ik un pintje en in de winter unne flinke borrel. Bij mun vrouw mokte ik ut altij goed dur dur un stukske chocolat te geven en unne lekkere kus! Jè jom, ons vrouw waar un goei meens.”

En Jo vervolgt: “Ieder jaor gingen we naor Zondereigen kermis. Daor mosten we dan muziek speulen. Theo de Laat, Jan Gulickx, Albert van Tilburg en Desje Wouters lusten um

*Jo op 44-jarige leeftijd als lid van
Harmoni St. Remie*

ok gère. Op unne gegeven moment stap ik zo zat as unne aop mee mun instrument op dun fiets, mar det lang geval komt tussen mun speken. Munne trombone zat as unne spiraal in mekaar! Speken uit mun veurwiel. Mar ja, we mossen wir terug naor Baol. Dus ikke heel dieën afstand gelopen mee munne fiets op munne nek. En lol det we han!”

Naast de harmonie is Jo ook lid geweest van het parochiezingkoor. Eerst bijna 25 jaar bij het Belgische koor. De Hollandse pastoor vroeg hem toen of hij bij het Hollandse koor wilde komen. “Ik heb ut er over gehad mee Albert van Tilburg en die zee: daor kunnen we nie buiten Jo. En zo ben ik ok bijna 25 jaor bij ut Hollandse kerkkoor gewiest. Secretaris Schuurmans speulde tijdens repetities op zunne orgel. Muziek is altij héél belangrijk veur men gewiest. As ik vandaog den dag veul pijn heb, dan zet ik munne radio aon. Dan vermindert de pijn. Ik hou van klassieke muziek.”

“Naar welke zender luister je Jo”, vraag ik hem geïnteresseerd. “Naor de Stille Genieter. Anders niks. Die draaien schone klassieke muziek”, aldus Jo.

Heemkundekring Amalia

Jo draagt onze Heemkundekring een heel warm hart toe. Jaren geleden is hem nog gevraagd of hij bestuurslid wilde worden. Maar daar voelde hij zich toen te oud voor. Van 1945 tot 1983 heeft Jo in zijn dagboeken bijgehouden wat er zoal in Baol gebeurde. In die dagboeken maakte hij eigen aantekeningen en plakte er foto's en krantenknipsels in. Teksten van 350 oude Hollandse gedichten en liedjes zijn ook in zijn boeken opgenomen. Voor een gedeelte heeft hij ze zelf gemaakt.

“Ik heb daar heel veul werk aon gehad. Pater Loffeld zee tegen men det ik ut goed gedaon hai mar det ik un aander potlood hai motten gebruiken. Want dur de jaoren heen, wordt de kwaliteit minder zeet ie. Op unne dag vroeg burgemister Cornelissen aon men of hij die boeken eens in mocht zien. Toen ie det gedaon hai, zeet ie det ik die boeken aon de Heemkundekring mos schenken. Daor doe de goei werk mee, zee Fons. Dus heb ik det gedaon. Ik heb er 50 aan Amalia geschonken en 50 aan

Janshove. Mar ik heb wel tegen Janhove gezee det as ik dood ben en ge bent ze beu, dè ge ze dan aan de Heemkundekring mot schenken”, aldus Jo.

In 1980 nam Amalia de prachtige boeken over die hij heeft geschreven. Met de serenade die de harmonie toen gaf, was Jo zeer vereerd. Jo ontving toen ook nog een oorkonde, voor het vele werk dat hij heeft gedaan op cultureel en maatschappelijk vlak.

Afscheid

Het wordt weer tijd om afscheid van Jo te nemen. Lang stil zitten kan Jo namelijk niet meer. “As ik in un waogentje kom te zitten, dan is ut afgelopen mee men. Mar ik probeer nog zoveel mogelijk in beweging te blijven. Elke morgen doe ik ochtendgymnastiek. En ik bid ok heel veul. Nie veur mun eigen, mar veur aandere meensen. Vonde gij trouwens Baol vruger ok niet veul schoner as tegeswoordig? En dè vrimde volk hè, ge ziet bekaast gin Baolse meensen mir lopen. Mar gij zet in elk geval ok unne echte Baolse”, aldus Jo.

Bij ons afscheid vraagt Jo mij nog of het gezellig is geweest. Mensen die Jo kennen, en dat zijn er erg veel, zullen het met mij eens zijn dat kletsen met Jo bijzonder aangenaam is. Hij is dan ook een man die veel heeft meegemaakt en erg veel heeft betekend voor de Baolse gemeenschap. Bij ons afscheid heeft hij nog een verrassing voor mij. Hij overhandigt mij namelijk nog een zelf geschreven boek dat in de aan Amalia geschonken collectie ontbreekt. Het is een boek met 92 Oudhollandse liedjes. Bedankt Jo!

Namens al onze leden wensen wij Jo toe dat hij nog lang onze dorpsgenoot mag zijn.

Jo, bedankt voor het fijne gesprek en het ga je goed!!

Tweeduizend jaar eten en drinken (3)

De Middeleeuwen

Els Verbiest

Tijdens de volle Middeleeuwen (van de tiende tot de veertiende eeuw) werd het leven beheerst door een aantal rechten en plichten. Deze regelden ook de verhouding tussen de plaatselijke heer en zijn onderdanen. Het systeem was zeer verscheiden en ingewikkeld. Zo was het onderhevig aan evolutie doorheen de tijd en verschillend van bepaalde groepen en gebieden. Ze konden door verschillende personen worden uitgeoefend, bijvoorbeeld door de dorpsheeren, de overheer, de landsheer, en zelfs de kerkelijke heren konden over rechten beschikken.

Aan de hand van deze complexiteit van rechten is het mogelijk een beeld te vormen van de Middeleeuwse eet-en leefgewoonten! Zo kende men het bestaan van het banrecht. Dit recht hield in dat de bewoners van een bepaald gebied (tegen betaling) gebruik mochten maken van de molen, wijnpers en oven... van de heer. Een ander recht was het accijsrecht. De heer had het recht om een bepaalde belasting te heffen: de tienden. In het landelijk bedrijf overheersten akkerbouw en veeteelt, dit laatste wel in ondergeschikte plaats. De verhouding tussen beide werd bepaald door de bodemgesteldheid.

De veestapel bestond hoofdzakelijk uit runderen, paarden, schapen en varkens. Varkens werden alleen in zand- en heidestroken op enigszins grote schaal gehouden omdat zij hoofdzakelijk met eikels werden gevoed. Schapen kwamen voor op schorren en heiden, paarden en runderen op de grasvlakten. Geiten waren nog zeldzaam. Pluimvee was zo ongeveer overal te vinden.

Wat het eten zelf betreft was het belangrijkste de buik vol te krijgen. Het verschil tussen de keuken van de rijken en de armen lag dan ook voornamelijk in de hoeveelheid en de variatie. Het voedsel van de armen was eentonig; brood, kaas en als drank water of wei na het kaasmaken.

Voor arm en rijk was brood hét voedingsmiddel bij uitstek: fijn tarwebrood voor de rijken en roggebrood, gerstebrood of grof bruin brood, waar in tijden van schaarste erwtenmeel door gemengd werd, voor de minder-bedeelden. Behalve kaas at men er ook spek bij of eieren, maar zelden vlees.

Groenten werden met groot wantrouwen bekeken: ze waren hoogstens buikvulling. ‘Deghene die ghesont bliven wil sal ghemeignlick niet veel fruyt noch vermoes (groenten) eten’ gold als wijze raad die eeuwen heeft doorgewerkt. Men had nochtans wortelen, pastinaken, kolen, bonen, erwten en vooral uien, prei en knoflook die geliefd waren omdat ze kwalijke geurtjes en smaakjes van niet al te vers vlees (of vis) konden maskeren. Fruit was er alleen in het seizoen, behalve appels die bewaard konden worden.

Kloosters

Met de verspreiding van het christendom verrezen er kloosters in de vroege Middeleeuwen. Kloosters en abdijen dienden ook als herberg voor pelgrims en andere reizigers: Karel de Grote had hen de taak van gastvrijheid opgelegd. Deze taak werd vaak zeer ernstig opgevat. Niet alleen godsdienstige en filosofische werken werden gekopieerd, maar ook het oude kookboek van Apicius: het ontvangen van gasten stimuleert altijd en overal de kookkunst.

Men kookte in vele kloosters dan ook volgens Apicius, voor zover men er over de ingrediënten beschikte. Men bereidde o.a. een soort ‘garum’ van vis of vlees met zout, anijs, munt, fenugriek, laurier en salie die men te samen liet koken en in gesloten potten bewaarde. Kruiden en specerijen werden met royale hand gebruikt. Zij waren belangrijk omdat vlees en vis niet altijd vers konden zijn omwille van slecht transport en primitieve bewaarmethoden. Wijn werd zuur in de houten vaten en moest weer op smaak gebracht worden met honing, kruidnagel, nootmuskaat, peper, ... In de brouwerij werd om het bier houdbaar te maken een kruidenmengsel gebruikt; het ‘custum’, afgeleid van ‘custodite’, bewaren. Hierin kon men van alles aantreffen: bilzenkruid, salie, notenbladeren, anijs, duizendblad, gagel en zelfs hars. Hop conserveert ook, maar werd nog niet gebruikt.

De kruistochten en de steden

Van de 11^e tot de 14^e eeuw ontstond er een nieuwe samenleving. De vaste handelsplaatsen werden steden, waar zich belangengroepen ontwikkelden: de ambachten. Ze stonden niet meer in voor hun eigen voedselvoorziening maar schaften zich de levensmiddelen aan. Hun voeding bleef nog altijd afgestemd op brij, brood, soep en vis.

De ons zo bekende kruistochten waren ook voor een groot gedeelte het heropenen en heroveren van de specerijenroute. Waar deze goederen in de Middellandse Zeelanden reeds lang bekend waren, drongen ze nu pas massaal door tot in onze streken. Suiker, peper, rijst en vruchten waren hiervan de belangrijkste ingrediënten. De handel herleefde na de kruistochten. Heel wat producten werden uit de Arabische wereld ingevoerd: citroenen, sinaasappelen en abrikozen. Meloenen, komkommers, artsjokken, dadels en suikerriet kwamen ook via de kruistochten naar het Westen.

Ook specerijen zoals nootmuskaat, kaneel, dragon en saffraan werden populair. Die waren belangrijk om het vlees, dat dikwijls in ontbinding was, een deftige smaak te geven. Het belang ervan kwam vooral tot uiting met de peper. 'Peperduur' herinnert hieraan. Arm voedsel behoefde veel specerijen, vooral peper. Het wild werd bereid met hete peper. Peper was de smaakgever bij uitstek. Suikerriet werd ingevoerd als zoetmiddel en de kegelvormige suikerbroden waren statussymbolen in de Middeleeuwen.

Vleeshallen en -verbruik in de Middeleeuwen

Vleesbereiding was eerder een aangelegenheid voor steden en vrijheden. Daar werden de beenhouwers georganiseerd in ambachten. De slaggers specialiseerden zich in triperie en charcuterie. Elk belangrijk economisch centrum had een 'halla' of graanhalle en een 'macellum' of vleeshalle. Soms vormden de beenhouwers en de vishandelaars een natie. Er waren zoveel vastendagen dat de beenhouwers ook op die dagen vis moesten kunnen verkopen. In de Middeleeuwen kende men twee soorten varkensvlees naargelang de voeding van het varken. 'Corenverkens' werden met rogge gevoederd en 'eikel- of bosverkens' met eikels. In het najaar werden

De vleeshal ('macallum') in Pompeii.

de varkens naar de gemene bossen gejaagd om zich daar aan de eikels te goed te doen, het vlees van deze varkens was vrij mager.

'Le viandier' is een van de bekendste Middeleeuwse kookboeken. Het was de tijd van de 'blanc manger': een dikke brij van amandelmelk met room of melk, witte wijn of sap van onrijpe druiven, wit vlees zoals kip, konijn of gans, veel eieren en veel kruiden: gember, nootmuskaat, kruidnagel, saffraan, kaneel en kardemom. De 'poullienier' stond in voor de verkoop van het gevogelte. De Middeleeuwer was een vleeseter bij uitstek. Eerst na 1600 daalde het normaal vleesgebruik in West-Europa. De beenhouwerijen in de steden vielen op door hun kapblokken, hun beenhouwersmessen, hun slachtladder, hun slagersboom en hun dolhamers: werkelijk 'rue de Bouchers'.

Vis voor arm en rijk

De vis kende een groot succes in onze gebieden omwille van de katholieke godsdienst. Er waren veel vastendagen buiten de wekelijkse vrijdagen. Men

kon verse, gerookte en gezouten vis krijgen. De meeste abdijen hadden vijvers met zoetwatervissen. Kabeljauw en walvisvlees waren voor de azuren. Haring was een element van het volksvoedsel in Vlaanderen. Willem Breukelszoon uit Biervliet (omstreeks 1447) was de uitvinder van kaken van de haring. Het kaken was het verwijderen met één meststeek van het hart, de lever en een deel van de darm en de maag. Daarna werd de vis in het zout gelegd, dus gepekeld en licht gerookt. Zo ontstond onze populaire ‘boekstring’.

Recept: lentegroen lam

Een stoofpot met een heel aparte zachte kruidige saus, die wonderen doet bij het lamsvlees. Een wonder van smaakharmonie en verfijning. Een lust voor het oog en de smaakpapillen. In vroegere tijden kon dit potje enkel in het heetst van de zomer op de tafel verschijnen; nu kan dat het hele jaar door. Want verse tuinkruiden staan tegenwoordig zelfs in het hartje winter in alle soorten op smulpapen te wachten.

Ingrediënten (voor vier personen): Een kilogram ontbeende lamsschouder, drie eetlepels olijfolie, anderhalve liter gevogeltebouillon, een eetlepel bloem, een grote ui, twee kruidnagels, twee wortelen, een bosje verse dragon, een bosje verse munt, een bosje verse basilicum, een deciliter room, twee eierdooiers, het sap van een halve citroen, peper en zout.

Bereidingswijze: Een pot met dikke bodem en een braadpan komen op het vuur terecht met het verplichte scheutje olijfolie. Het vlees dat we hebben ontvet en in kubussen gesneden, gaat de braadpan in. Op een middelhoog vuur krijgt het vlees aan alle kanten een korstje. Met een schuimspaan scheppen we het gebruide vlees over in de stoofpot. De bloem strooien we nu uit over het vlees. Goed mengen en twee minuten zacht laten bakken. Daarna lengen we aan met de gevogeltebouillon tot alles onderstaat. De bouillon hebben we zelf getrokken of stiekem met een paar blokjes gemaakt. In de stoofpot verstoppen we nu de volledige, gepelde ui waarin we een kruidnagel of twee hebben geprikt. Bij het vlees gaan ook nog een wortel of twee die we in niet al te kleine stukken hebben gesneden. We peperen en zouten licht.

Er komt nu een heel speciaal kruidenboeket aan te pas, dat we samenbinden met een touwtje. Dat stelt ons in staat om straks het boeket gemakkelijk uit de stoofpot te vissen. Worden samengebonden: tijd, laurier, peterseliestelen, drie stelen basilicum, drie stelen van de munt, en drie stelen van de dragon. Van de tuinkruiden hebben we de blaadjes alvast verwijderd. Die houden we apart. Het geheimzinnige kruidenboeket gaat bij het lam. Onder deksel laten we nu het vlees een uur tot een uur en een kwart zachtjes stoven, tot het boterzacht is geworden.

Met behulp van een schuimspaan scheppen we alle vlees en groenten uit de pot. We vissen er handig, maar voorzichtig, de ui en het verschrompelde kruidenboeket uit. Het vlees en de wortelen houden we warm in een zachte oven. De saus krijgt nu de kans om boven op het vuur, zonder deksel, wat in te koken. Zorg dat ze vooral niet te dik gebonden is. Tijdens het inkoken hebben we echter een rare toer uitgehaald. De mixer of keukenrobot is uit de kast tevoorschijn gekomen en in de bokaal daarvan gieten we de room. Bij de room gaan de blaadjes van de kruiden: dragon, basilicum en munt. Ook het sap van een halve citroen en twee eierdooiers glijden in de bokaal. Vervolgens mixen we het hele zootje tot er een machtig groene lopende puree ontstaat.

De saus is ondertussen ingekookt. De pot mag van het vuur, en terwijl we krachtadig roeren, gieten we onze bokaal uit in de saus. De saus zal zich nu nog even bijbinden. En dat is de bedoeling natuurlijk. Niet meer laten koken luidt nu de boodschap. De zachtgroene saus gieten we nu door een zeef over het nietsvermoedende lamsvlees. Nog wat fijngehakte tuinkruiden werken het lam af.

Bronnen

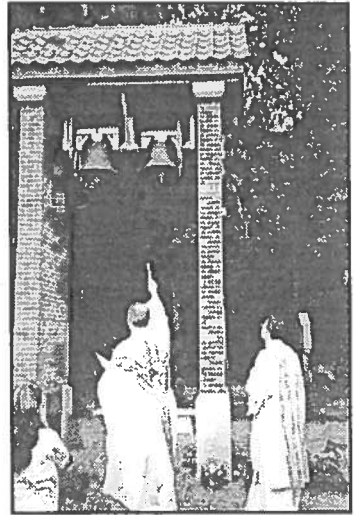
- Bistro en Cookboek van Dirk De Prins
- Contactblad van de cultuurhistorische vereniging: comité duizend jaar Meerbeek en de gildenkamer van Midden-Brabant
- Foto Macellum Pompeii: <http://pompeii.virginia.edu>

Werkgroep Kapel van Nijhoven (7)

Gerrit de Jong

Met de inzegening/inwijding van de klokkentoren is een deelproject van de Tweede Fase van de restauratie/renovatie van de Bidtuin van de Sint-Salvator­kapel succesvol afgesloten. In een tijdsbestek van amper drie maanden is onder deskundige leiding van de coördinator van de werkgroep, Jes Seegers, en talloze vrijwilligers een mooi resultaat neergezet. De gemeentebesturen van Baarle kunnen gerust zijn dat zij de Jozef en de Maria klok in langdurige bruikleen hebben afgestaan aan de Buurtschap “Nijhoven”. Zij hangen nu schitterend gerestaureerd, en op toon gebracht door de firma Eijsbouts te Asten, in de nieuwe klokkentoren te pronken en worden nu regelmatig, naast de bestaande klok in het klokkentorentje van de kapel, voor doop en trouw en andere vieringen geluid. Voor de plechtige inzegening van de klokkentoren door pastoor Maickel Prasing, en gevolgd door een eucharistieviering met assistentie van pastor Marco Spies, in de openlucht bij de Mariagrot waren vele belangstellenden op woensdagavond 20 juni 2001 naar de Sint-Salvator­kapel getrokken. Om even voor 19:00 uur die avond kwamen voornoemde geestelijken en enkele misdienaars naar de klokkentoren. In een korte toespraak zei pastoor Maickel Prasing onder andere: “Jes Seegers, coördinator van en initiatiefnemer voor de bouw van de klokkentoren volgde in het verleden een opleiding ‘kerkenbouw’. Niemand had ooit vermoed dat hij hiervan nog eens gebruik zou maken, want kerken worden er vandaag de dag meer gesloopt dan gebouwd” en “Met de bouw van deze klokkentoren heeft hij (Jes Seegers, red.) toch een mooie proeve van bekwaamheid afgelegd, want onder zijn bezielende leiding is dit project gerealiseerd.”. Na de inzegening en inwijding van de klokkentoren mocht Frank Jacobs, de jongste zoon van Marian en Wil Jacobs, de knop van de afstandsbediening voor de klokkentoren omdraaien om zo de klokken te laten luiden. De klokken galmden prachtig over het Baarlese landschap en dit eerste officiële geluid werd met een enthousiast applaus door de aanwezigen begroet en beloond. Helaas heeft mevrouw

Liza Jacobs-van de Broek, die zozeer bij de het wel en wee van de Sint-Salvatorkapel betrokken en er dikwijls te vinden was, dit niet meer mee mogen maken. Zij was enige weken voor deze plechtigheid overleden. Daarom mocht de kleine Frank als eerste de klokken laten luiden, mede ter nagedachtenis aan zijn oma. Na deze plechtigheid vond de eucharistieviering met als thema: "Vrijgevigheid en bescheidenheid" plaats en werd er gebeden en gezongen. Vrijwilligers helpers en sponsors werden bedankt. Jacqueline van der Kaa zong nog het toepasselijke Marialied "Als ik een klokje was" en daarmee was de sobere

plechtigheid op het slotwoord en de zegen na ten einde. Na de viering was er nog een informeel samenzijn voor vrijwilligers en sponsoren en werd onder het genot van een drankje en een hapje nog gezellig nagebuurt¹.

Na een rondgang in de Bidtuin van de Sint-Salvatorkapel merkte ik al snel, dat er heel hard gewerkt was maar dat er ook nog het een en ander moest gebeuren. Het pad rond de kapel en de Kruiswegstaties was al flink uitgegraven en zondag 22 juli 2001 zag ik dat de verharding, rode dolomiet, al voor 75% klaar was. De riolering was ook ver op schema. De oude omkastingen van de Geheimen van de Rozenkrans en de Zeven Smarten waren ook al opgeruimd. De nieuwe voetstukken voor de nieuwe omkastingen van voornoemde voorstellingen zaten stevig in de grond verankerd. De omkastingen voor de 15 Geheimen van de Rozenkrans zijn nog niet klaar. Op het ogenblik zijn (30 juli, red.) er vijf van deze omkastingen kant en klaar.

Er is een houten mal voor deze omkastingen gemaakt en zodoende kan er maar één per dag gestort worden. Aangezien de tijd dringt (2½ week, red.) en het vakantietijd is, is het nog een hels karwei om dit op tijd klaar te krijgen. Het asverstrooingsveld zal waarschijnlijk niet op tijd klaar zijn.

De ondergrond hiervoor wordt op het ogenblik gelegd. De buitenverlichting die zorgt dat straks de kapel in een zee van licht staat is wel klaar. Er liggen al nieuwe stenen rondom de Calvarieberg, maar deze moeten nog in de goede volgorde gelegd worden. Er is inmiddels een gebrandschilderd raam in de kapel klaar. Het is het derde raam aan de rechterzijde als U de kapel binnengaat. Willem van Gool en Lieve Vermeer zijn nu met het derde raam bezig. Het tweede raam is ook klaar, maar wanneer het geplaatst gaat worden is niet bepaald. Het is een tijdrovend karwei en een monnikenwerk. Zoals in "Ons Weekblad" van 22 juni jl. vermeld stond, moet het glas-in-loodraam eerst goed schoongemaakt worden met water en zeep. Daarna worden de afzonderlijke ruitjes, die samen het raam vormen, stuk voor stuk goed bekeken en wordt bepaald welke ruitjes moeten worden vervangen. Via een ingewikkeld procédé wordt er per ruitje de kleur aangebracht. Omdat glas en verf maar in een beperkt aantal kleuren verkrijgbaar zijn, moet men variëren met de dikte van de laag verf en de temperatuur waarop het glas verhit wordt. Daarmee kun je verschillende kleurnuances creëren. Het geheim hierbij is om precies de juiste verfdikte en inbrandduur te bepalen. Belangrijk hierbij is ook dat de glans van de ruitjes en de verf overeenkomen met de originele ruitjes. De blauwe bogen aan de bovenkant van de-glas-in-loodramen en vooral de glans van deze kleur is heel moeilijk na te maken. Het in elkaar zetten van de ruitjes met lood en staaldraad, om ze stevig te maken, en de kruispunten van de ruitjes solderen en het mastieken van de glas-in-loodramen, om ze stevig en waterdicht te maken, vinden Willem en Lieve het ergste van het hele karwei. Kortom ondanks dat er hard aan deze glas-in-loodramen wordt gewerkt zal het nog wel even duren voordat dit project gereed is².

Stan Groten heeft intussen ook niet stil gezeten en de Vijftien geheimen van de Rozenkrans zullen op 15 augustus 2001, het feest van "Maria Ten Hemelopneming" geheel en al klaar zijn. Op donderdag 21 juni 2001, daags na de inzegening van de Klokkentoren, was ik bij hem en nadat wij samen de 15 Geheimen op volgorde hadden gezet vormde het geheel een kleurig palet. Geen drukke kleuren maar verfijnde aquareltinten fleurde de 15 Geheimen op. Hier kon je zien dat een kunstenaar bezig was geweest. Stan

vertelde dat hij bij het restaureren en renoveren als volgt te werk is gegaan: “Eerst de afbeeldingen uitsteken en krabben, dan een impregneerbinding (soort siliconen, bindmiddel) op gips maken, met bokkepoot en dan een laag grondverf erop. Vervolgens schuren en plamuren, bijvoederen met olieplamuur. Geleidelijk aan olietinten erop aanbrengen en afwerken. Met de achtergrond licht beginnen en dan naar voren komen en steeds feller schilderen en de plekjes etc. bijwerken”. Andere afbeeldingen van de 15 Geheimen heeft hij met impregneer en muurverf behandeld. Hij heeft veranderingen moeten aanbrengen. Denk hierbij maar aan de beenstukken die de soldaten op de afbeeldingen droegen (2^e Droevige Geheim “de Geseling van Jezus”). Deze heeft hij deskundig verwijderd. Ook heeft hij bij het 15^e Geheim “De Opneming van Maria ten Hemel” bij het afkrabben van de verf ontdekt, dat er onder aan het kleed van Maria naderhand een sokkeltje was geplaatst, en dat de verhouding van de afbeelding van Maria ten opzichte van de rest van het geheel veel te grof was aangezet. Stan heeft dit in juiste proporties teruggebracht en het overtollige sokkeltje erafgehaald en nu ziet het er allemaal veel mooier en frisser uit. Bij het 1^e geheim “De Boodschap van Gabriël aan Maria” heeft Stan een knielbankje voor Maria erbij gemaakt.

Helaas kan de foto niet in kleur afgedrukt worden, anders kreeg U een indruk hoe de Geheimen eruitzien. Het 2^e Geheim “De bezoeking van Maria aan Elisabeth” heeft Stan opnieuw moeten maken. Het verschil is niet te zien met de andere Geheimen. Zo goed heeft Stan dit kunstwerk gemaakt. Met oog voor detail heeft Stan zelfs de rozeblaadjes onder aan de afbeelding rood geschilderd en bovenaan de afbeelding de blaadjes groen geschilderd. Stukje bij beetje moest Stan ieder Geheim bijwerken. Nu is het fijn werk geworden. De achtergronden van de geheimen zijn allemaal wit. De oude

verflagen (3 tot 4) zijn erafgehaald. Stan werkt met aquarelkleuren, frisse kleuren geen harde. Hij heeft nieuwe hoorntjes en bloemen moeten maken op de afbeeldingen. Hopelijk zijn de omkastingen klaar op 15 augustus, dan kan er weer een fase van de restauratie worden afgesloten. Het zou jammer en zonde zijn van zoveel werk en inspanning!

De vorige keer zijn we tot 1926 gekomen. Eigenlijk zouden we dan de nieuwste periode van 1926 tot heden moeten behandelen. Ik ben op 27 juli 2001 naar het Streekarchief in Oosterhout geweest. Ik zocht eigenlijk het begrafenisregister van de Sint-Salvatorkapel in de Protestantse Periode (1648-1926). De archivaris de heer van Zom, die op de hoogte is van de geschiedenis van Baarle-Nassau, was er helaas niet. Binnenkort bezoek ik het streekarchief nog een keer, uitgebreider dan, en als de heer van Zom er wel is. Ik heb in het archief van Baarle-Nassau wel het volgende gevonden en daarmee verlengen we de periode 1648-1926.

De derde periode 1648-1926³

HET DORP BAERLE MET HET ALTAAR TER ERE VAN DEN H. REMIGIUS BELIJDER, DOOR MIJ GESTICHT etc. etc. Met andere woorden Baerle en de Sint-Remigiuskerk zijn als onderdeel van de beroemde Stichtingsakte van de abdij van Thorn, gesticht door Hilsondis gemalin van graaf Ansfried, gravin van het land van Strijen. Haar dochter Benedicta is de eerste overste van het klooster. In de 18^e eeuw behoorde de Sint-Salvatorkapel/kerk nog steeds tot de parochie van Sint-Remigius. Thorn zorgde voor het onderhoud van de Sint-Remigiuskerk. De protestanten richtten daarom een verzoekschrift aan de abdis van Thorn, vanaf 1013 een wereldlijk stift voor vrouwen van hoge adel, om het koor en de consistoriekamer van de Sint-Salvatorkapel/kerk te laten opknappen. Te beginnen met het request van 1778 is de abdij van Thorn weigerachtig om de Sint-Salvatorkapel/kerk te herstellen tot aan 1783 toe. Ik heb uit het oude dossier, overigens allemaal met de hand geschreven, het volgende Extract laten copiëren en dat ik integraal hierbij zal inlassen.

“Extract uit de Resolutiën van de Ed. Ms. Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden.

Vrijdag den 22 Aug 8 1783

Is gehoort het rapport van den heer Thesauvier General Gilles, hebbende ingevolge haer & ms Resolutie van den 11^e deeser lopende maend het berigt van den Ontvanger van der Bosch, met het daer nevens gevoegde schriftelijk belang van Regenten van Baerle Nassau, op de Requeste van Maria Cuningunda Princes van Polen en Litthauwen, Princes en abdisse van Thorn, mitsgaders die van het Capittel aldaer; Om geallegeerde redenen versoeckende, Dat haer &: mv: geliefden te verklaren, Dat de Supplianten Thiencheffers, belast met de hoofd Kerk tot Baerle-Hertog, onder Oostenrijks Brabant, niet gehouden sijn in het repareren der Capel (Sint-Salvator noot red:) of bij Kerk tot Baerle-Nassau, Baronie van Breda, en bij onverhoopte onystentenis van dien, dat sy Supplianten in dat geval kunnen volstaen, met aen het choor en Consistoriekamer (sacristie bij de protestanten noot red:) van de Capel of Bijkerk tot Baerle Nassau, Zoals dat choor en Consistorie Kamer thans gesteld Syn, de eerste nodige reparatien ten Spoedigste te besorgen, en aen de Supplianten te verleenenen tijd van twee jaaren om het selve in goede toestandte brengen en te blyven onderhouden; en eindelijk dat haer Ed: Ms: op de Contrarie versoeken, welke Schout en Regenten van Baerle Nassau, waarschijnlijk souden komen te doen, in nadeel van haer Supplianten niet geliefden te disponeeren, Sonder haer Supplianten Daer tegens alvorens te komen in haer belang.

Waerop gedelibereert synde is goedgevonden en verstaen, Dat in de versoecken, by de voors. Requeste gedaen, niet kan worden getreden, maer in tegendeel te verklaren, Dat de Supplianten, als Thiencheffers onder Baerle Nassau, verplicht Syn Sig te reguleeren na haer Ho: Ms. placeat van den 16 January 1778.

Dog dat, dewyl het choor van de Kerk te Baerle Nassau, tot het doen van de Godsdienst geappropriert thans groot genoeg is tot het oefenen van de Gereformeerde Godsdienst, de Supplianten ten Spoedigsten en nog voor het einde van dit jaer boven het choor van de voorsz. (voernoemde noot red:) Kerk zullen moeten doen leggen een nieuw Leijen of Schalien dak en dat dak boven het choor met planken doen beschieten of plafonneeren, Mitsgaders in de kerk doen maken een goede en bequame Consistorie, met een behoorlijke Schoorsteen voorsien, die Consistorie,

met een Steensmuur van het overige der Kerk te repareren, een Deur daer in te brengen, van boven met balken ter bekwaren Dikte een Solder van 5/A duimsdeelen te beleggen, digt te maken en genoegsaem ligt te geeven; Dat de Supplianten in het aenstaende jaar het Leyen dak boven het overige gedeelte der Kerk leggende behoorlijk sullen moeten doen repareren, Sodanig, Dat het selve volkomen Water en Winddigt Sy; en de Vengsters in de Kerk met een halve Steensmuur tot op de helft doen toe metselen en de bovenste helft met glas doen voorsien; en de Supplianten zullen kunnen volstaen met op dien voet de buik van de Kerk met alles wat daer toe behoort in behoorlijke reparatie te onderhouden tot tyd en wylen dat de Gereformeerde Gemeente aldaer so veel moge toenemen dat de geheele Kerk tot het oefenen van de gereformeerde godsdienst behoorde gebruikt te worden, als wanneer, op plaats van de haere Steens Muuren, in de Vengsters goede glazen geset, de Vloer met goede vierkante Steenen of Sasken belegt, en voorts de geheele Kerk door haer, in goede staet Sal moeten worden gebragt en gehouden. En Sal extract van deese haer &: Ms: Resolutie gesonden worden aen den Voorn. Ontvanger van der Bosch, met last het selve, nadat het ten Synen Comptoose Sal Syn geregisseert aen Schout en Regenten van Baerle Nassau te doen toekomen, om te Strekken tot derselver nasigting.

J.A.D.Vos V Steenwijk vh
Accordeert met 't Register.
J.W. van Hees."

Tot zover dit extract. Het is wel duidelijk dat het met het onderhoud van de Sint-Salvatorkapel/kerk droevig gesteld is. Regen en wind hebben er vrij spel. Pas in 1785 wordt de kapel/kerk van de nodige reparaties, koor, dak en consistoriekamer, voorzien. Het is dan eindelijk wind en waterdicht. In 1786 worden de vensters met een halve Steensmuur toegemetseld. Het glas wordt niet gerepareerd. Aldus een Consept Verbaal d.d. 16 januari 1788.

Bronnen

1. "Ons Weekblad" d.d. 29-06-2001.
2. "Ons Weekblad" d.d. 22-06-2001.
3. "Bijdragen tot de Geschiedenis van Baerle", J.P.H. van den Broek.

Baarlese dialectwoorden (1)

Willy Ollislaegers

De redactie heeft enige tijd geleden een ruime verzameling dialectwoorden ontvangen. Door het ruime aanbod van artikelen voor 'Van Wirskaante' is er echter nu pas ruimte om het eerste gedeelte te plaatsen. Om deze verzameling aan te vullen vraagt de redactie om uw medewerking: heeft u aanvullingen op de lijst, schrijf ze op en geef ze af op het Heemhuis, bij een van de redactieleden of bij een bestuurslid van Amalia. Wie weet: wellicht komen we zo ooit tot de uitgave van een 'Boals Gruun Boekske'...

A...

Aachtuuremoeier	spookbeeld, om kinderen naar binnen te roepen
Aaier	eieren
Aaierkoeke	eierkoeken
Abbuus (per ...)	(per ...) ongeluk
Afpitsen	afpingelen, afbieden
Af-rösse	afvegen, afschuren
Akkedeere	kunnen opschieten (overeenkomen)
Ambras	herrie, ruzie of drukte (maken)
Ammel	allemaal
Aorrig	raar, vreemd (ook misselijk, ziek)
Avveseere	opschieten

B...

Bagge	koolrapen
Begaffele	iets afspreken, iets regelen
Begoaije	er een potje van maken
Bekaand	bijna
Bekaanst	bijna
Besowdemietere	bedonderen, belazeren
Bestoeffe	ophemelen
Bieteut(je)	koolmees(je)

Biezumbos	bessenstruik
Blèk en haandveiger	stoffer en blik
Blènde	slagvensters (luiken voor de ramen)
Bloedblein	bloedblaar
Blèndaoze	steekvliegen
Bocht	rommel, rotzooi
Bodderen	rammelen, rommelen
Bommekette	volksspel met ijzeren bollen
Botten	(gummi)laarzen
Botter	boter
Botteren	karnen (van de boter)
Bottermelksepap	karnemelk
Botterikke	stuenwerk voor laden van hooi- of oogstkar
Braainold(e)	breinaald(en)
Brembiezumme	bramen
Bremkweiker	braamsluiper (zangvogeltje)
Broekscheiter	bangerik
Bukkenootjes	beukenootjes
Buske staampe	verstoppertje spelen (kinderspelletje)
Bijne	(vast)binden

C...

D...

Dabbe (petatte...)	wroeten, uitgraven (bijv. aardappelen)
Dakhoas	kat (in de pot)
Dannetels	brandnetels
Déurmeter	doorsnee, breedte
Dikkoppe	1. kikkervisjes 2. halsstarrig, onwillig (hij zit te ...)
Domp	walm
Doos	doetje
Dörpel	dorpel
Drollevanger	halflange jongensbroek

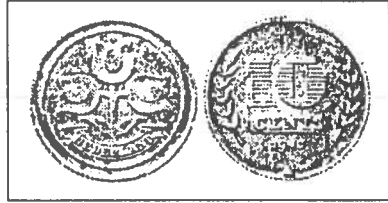
Vaarwel "gulden" (2)

J. Allies

Dubbeltje

(zilverkluitje, witje, opengooiertje, kopje, knoopje, ketippe, duppie, etc.)

Het oudste dubbeltje is uit de tijd van de Republiek. In 1614 is het van zilver. Het was twee stuivers waard, en werd ook tweestuiverstuk en dubbele stuiver genoemd. Vanaf 1948 is het van nikkel. Het is het tiende deel van de gulden. Het oude Franse double ligt aan oorsprong van het dubbeltje wat ook verwant is aan het Latijnse woord duplus (tweevoudig). Ook is het een meervoudsvorm voor geld in het algemeen, bijvoorbeeld: hij heeft de dubbeltjes, het is om de dubbeltjes te doen, op de dubbeltjes passen.

Spreuken

Dat is een dubbeltje op zijn kant – Je hebt niet de minste zekerheid hoe een zaak kan aflopen.

Voor een dubbeltje op de eerste rang zitten – Het beste willen hebben voor weinig geld.

Dubbeltjes lopen zoeken – In gebogen houding lopen, alsof je iets zoekt.

Hij heeft de dubbeltjes – Hij heeft het geld.

Rijkdom en een dubbeltje – Die kennen elkaar.

Zo plat als een dubbeltje – Geen geld hebben of vrouwen met kleine borsten.

Een dubbeltje twee keer omdraaien – Zuinig zijn.

We kijken niet op een dubbeltje vandaag – Het maakt niet uit wat het kost.

Kwartje (vijfentwintig cent, heitje, heiterik, maffie, willemeke, etc.)

Over het kwartje is niet zoveel bijzonders te vertellen. Het was oorspronkelijk van zilver, en de waarde is een kwart gulden. Het woord stamt uit het Latijn: quartus pars = het vierde deel. Het eerste kwartje werd

geslagen in 1817. Tot 1942 was het van zilver. Onder de bezetting werd dit nikkel, en de muntwet van 1948 bepaalde dat dit zo zou blijven. Een veel gebruikte benaming voor kwartje is heitje. Dat is de vijfde letter van het Jiddische alfabet met als getalswaarde vijf. Een heitje staat dus voor vijf stuivers.

Spreuken

Heitje voor een karweitje – Een klusje voor een kwartje.

Het kost twee kwartjes – Het is goedkoop.

Een kwartje per seconde – Naam van een televisiequiz.

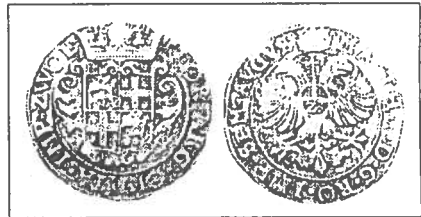
Kwartjesplant – Judaspenning (plant).

Voor een kwartje naar Amsterdam willen – Iets op een koopje willen hebben.

Kwartjeskroeg – Kroeg van minder allooi.

Gulden (baardmannelje, blauwe, flip, florijn, gouwe, karrenwiel, kopstuk, piek, pieterman, rokmannelje, zilverbron, etc.)

De gulden is een gouden, zilveren en na 1967 nikkelen muntstuk. De rijke historie gaat terug tot het Florence van de dertiende eeuw. In 1252 vond de eerste aanmunting plaats van de gouden florenus, florijn. Johannes de Doper stond op de ene zijde, op de andere stond de lelie, respectievelijk de patroonheilige en het embleem van de stad. In de veertiende eeuw diende deze munt voor betalingen van grote bedragen in Nederland, Spanje, Frankrijk en het westen van Duitsland. Het woord florijn is te vinden in de aanduiding van heden: 'fl.', 'f'.

Het succes van de florijn maakt dat deze werd gekopieerd door de munt in Dordrecht en het munthuis van de Bisschop van Utrecht. De eerste gouden gulden van de Benelux sloeg Jan III van Brabant in 1325. Karel V sloeg in 1521 de laatste gouden gulden in Nederland. Tijdens de bezetting werd de zilveren gulden vervangen door de papieren gulden, maar hij kwam in 1954 weer in omloop en werd in 1967 vervangen door de nikkelen gulden.

Spreuken

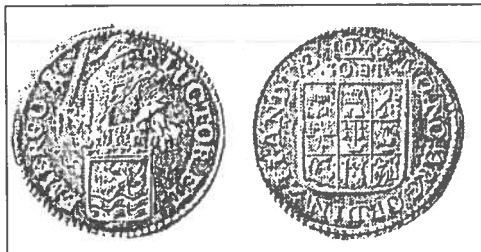
Weten wat een gulden waard is – De waarde van het geld kennen.

Die goudguldenverf kan pissen, kan licht de doktoren missen – De kleur van goudguldenverf lijkt op de kleur van gezonde urine, dus: wie rijk en gezond is kan de dokter missen.

Daalder

Oorspronkelijk: daelre, nog in gebruik als rekenmunt (1½ gulden).

Daalder is de algemene naam voor de zware zilveren munten van 30 stuivers, voor het eerst geslagen in het Duitse Rijk rond 1500. In

Nederland worden de eerste daalders geslagen in 1538 door Gelre, Nijmegen, Deventer, Vlaanderen (Brugge), Brabant (Antwerpen) en Maastricht. Deze Philipsdaalders hadden een waarde van vijfendertig stuivers. Toen de stuiver tijdens de 80-jarige oorlog minder waard werd, liep de koers op tot vijftig stuivers. De Philipsdaalder was gelijk aan de Duitse Reichstaler die model stond voor onze rijksdaalder van vijftig stuivers. De daalder bleef in omloop tot 1847. Overigens, de daalder ontwikkelde zich tot een monetair instrument van allure: de dollar!

Spreuken

De eerste klap is een daalder waard – Wie het initiatief neemt is in het voordeel.

Moeder heeft een daalder gewisseld – Het is geen vetpot.

Een paard van een daalder – Een tros en fier mens.

Hij heeft een wisseldaalder – Iemand die op onbegrijpelijke wijze steeds over geld beschikt.

Lammetje – Bargoens voor daalder.

Op de markt is je gulden een daalder waard – Op de markt is alles goedkoper.

Mossteken in ons Baarle

Piet van der Flaes

Het was eind jaren '50 toen een personenauto bij ons het erf opreed. De bestuurder kwam vragen of wij soms interesse hadden om het mos dat bij os in de bossen aanwezig was te verkopen. Wij zeiden tegen hem, dhr. de Swart, dat wij veertien dagen de tijd namen om ons op de hoogte te stellen van deze handel. Uiteindelijk hebben we een behoorlijke prijs afgesproken, en enkele maanden nadien verscheen zijn personeel bij ons om mos te steken. Dhr. de Swart was enkele jaren eerder begonnen, en zijn eerste vrachtwagentje was inmiddels vervangen door een veel grotere wagen met aanhanger. Alles was groots: van kruiwagen tot rieken aan toe. Het was 7 uur 's ochtends toen ze aan hun werk begonnen. Ze liepen het bos in, maakten een weg vrij van mos en smeten hun kruiwagens leeg op de grond. Zo maakten ze een begin van wat later een enorme berg mos zou worden. Bij ons lag niet zoveel mos op de grond. In de buurt van het Putven te Chaam was het anders: daar was het mos wel 15 centimeter dik. Mos kan namelijk tot 10 maal zijn gewicht aan water bevatten.

Het loon dat werd betaald bedroeg f1,20 per uur. Aan arbeiders was geen gebrek, er heerste weer werkeloosheid in de regio. De mechanisatie in de landbouw begon goed op gang te komen, zodat vele boerenzonen zonder werk zaten. Andere bedrijven, zoals die in de handel van strooordappelen, stortten zich ook op de mos-handel, zoals de gebr. Vermeer uit Baarle en dhr. Mercelis uit Weelde-Statie. Het mos was bestemd voor de Azeala-teelt in de buurt van Gent. Men voerde deze bloemen uit naar tal van landen, zoals Japan. In de gebieden waar een boswachter toezicht hield was deze maar al te blij wanneer de mosstekers na gedane arbeid uit zijn bossen verdwenen. Want allicht zaten er ook stropers tussen.

Opeens werd het steken van mos door de overheid verboden; slecht voor de groei van de bossen, en voor de handelaars die soms wel tienjarige contracten hadden afgesloten. Wim van Est, de oud-wielrenner, was ook een moshandelaar, en is deze contracten stipt nagekomen.

Merkwaardigheden (28): zilver in de natuur

Antoon van Tuijl

Zilver is altijd geliefd geweest bij de mensen. Dat is o.a. te merken aan het feit dat het woord ook vaak in andere betekenissen en bij andere benamingen gebruikt wordt. In dit artikel verkennen we de planten-wereld op het voorkomen van zilver. Ik vond twee paddestoelen-soorten: de zilveren ridderzwam en de zilversteelzwavelkop. Bij de echte planten noem ik: zilverkaars, zilvermos, zilverhaver, zilver-schildzaad, zilverspar, zilverwilg en zilverschoon. Als we op zoek gaan naar dialectplantennamen dan wordt de lijst beslist veel langer.

Zilverschoon

Een plantje wat mij zeer aanspreekt is zilverschoon. Daarom haal ik dat even uit de lijst om het beter te bekijken. Zilverschoon kan best ruim veertig centimeter groot worden. De stengels zijn echter niet stevig. Zo wordt zilverschoon een kruipende plant. De liggende stengels krijgen bij elke knoop wortels. De bloemen zijn geel. In onze omgeving komt zilverschoon regelmatig voor, vooral in de wegbermen en ruige plekjes.

We kijken ook even naar de naamgeving. De onderkant van de bladeren is zilverachtig. Die kleur wordt veroorzaakt door een fijne zijdeachtige beharing. Zilverschoon heeft twee Latijnse namen. De eerste is 'Potentilla anserina L'. Potentilla is afgeleid van 'potens' wat machtig of krachtig betelent. Dit verwijst naar geneeskrachtige werking, bv. tegen buikloop en ontstoken tandvlees. Anserina komt van 'anser', dit is 'gans'. Zilverschoon behoort dan ook tot de

ganzeriken, een plantengeslacht. De bladeren werden gebruikt als ganzenvoer.

Er wordt een tweede Latijnse naam gebruikt: *Argentina vulgaris*. *Argentina* duidt direct op zilver. We herkennen het franse woord 'argent'. Dat betekent 'zilver' en tevens 'geld'. *Vulgaris* betekent 'gewoon'.

Zilverschoon is in het verleden niet alleen als ganzenvoer gebruikt. De plant is heel geschikt voor menselijke consumptie. Het blad kan rauw, gekookt of gestoofd gegeten worden. De wortel kan men bakken. Alle delen van de plant zijn bruikbaar in de volksgeneeskunde. In 1640 schreef Jacobs al in zijn 'Kruyd-Boecxken': 'Ganserieck...gesode (is gekookt) en gedroncke, stopt den buyckloop ende den stond der Vrouwen, doet oock geronnen bloet scheyden, ende mede gespoelt, is goet voor sweeringe des mondts, dient ook om roode loopende oogen te wasschen en vuyle wonden te suyveren'.

Merkwaardig is dat zilverschoon ook een rol speelt in de sprookjeswereld. Zoals we al gemeld hebben kan de wortel gegeten worden. Bakken is een mogelijkheid. Hij kan ook tot meel en daarna tot brood verwerkt worden. Hier en daar wordt deze plant dan ook wel 'brood-voor-de-kleine-mensen' genoemd. Hiermee worden de kabouters bedoeld.

**Donderdag 15 november treedt voor u op
in zaal de Lindeboom:**

Ut Komt Vaneigens

**Een muziekgroep bestaande uit vijf zangers en
twee accordeonisten.**

**Zij treden gratis op voor alle leden en
belangstellenden.**

De mooiste vogel in Europa: De IJsvogel

Piet van der Flaes

Deze prachtige vogel zou in ons mooie Baarle opnieuw gesignaleerd zijn: bij de visvijver, en ook aan de randen van het Markske. Hij is verwant aan de Neushoornvogels. Ze hebben beiden voeten waarvan de drie voortenen gedeeltelijk met elkaar vergroeid zijn. Europa kent maar één soort: de gewone ijsvogel, die ook voorkomt in Afrika en het Verre Oosten. De gewone ijsvogel is een gedrongen vogel met een lengte van slechts 16,5 centimeter. De hemelsblauwe veren van de rug kunnen, afhankelijk van de lichtval, ook smaragdgroen zijn. De staartveren zijn meer kobaltblauw, evenals de veren van de kop en de vleugels, die gestreept zijn met rijen azuurblauwe vlekken. Van onderen is de vogel kastanjebruin, en hij heeft een witte keel, witte halsvlekken en oranje vlekken achter het oog. De dolkvormige snavel, 4 cm lang, is het enige uitwendige geslachtskenmerk. Bij een mannetje is deze onder de snavel geheel of gedeeltelijk roze gekleurd. De kleine voeten en poten zijn lakrood. De jongen zijn doffer van kleur dan de ouders, enigszins kleiner en hebben een kortere zwarte snavel en zwarte voeten. IJsvogels leven hoofdzakelijk langs rivieren, meren, kanalen en vaarten waarvan het water niet verontreinigd is. Vooral in de winter, bij vorst, bewonen ze ook riviermondingen en rotsachtige zee-kusten.

Het voornaamste voedsel van de ijsvogel is vis, die hij bemachtigd door deze onder water met zijn snavel te grijpen en niet door deze aan de snavel te spietsen, zoals zo vaak ten onrechte wordt verondersteld. De vogel zit

daarbij op de uitkijk, gewoonlijk op een over het water hangende tak, totdat hij zijn prooi in het oog krijgt. Hierna schiet hij vliegensvlug het water in, met de snavel open en de vleugels plat tegen het lijf gedrukt en het knipvlies of derde ooglid gesloten. Vroeg in het voorjaar maakt het ijsvogelpaar hoog in de lucht een baltsvlucht, waarna ze op zoek gaan naar een geschikte plaats om hun nest te maken, bij voorkeur een kamer aan het einde van een tunnel in de oever. Als de oever niet hoog genoeg is kiezen ze ook de nog met arde bedekt wortels van een ontwortelde boom, een gat in een muur of een brug of gaan ze naar een zandafgraving of grindgroeve waar ze hun nest in de bovenlaag uitgraven. De doorschijnende eieren hebben een zachtroze kleur en zijn nog geen twee centimeter lang. Het normale legsel bestaat uit zeven eieren en het broeden begint pas als het legsel voltallig is. Bij het broeden lossen mannetje en vrouwtje elkaar af. Terwijl ze op het nest zitten braken de vogels hun braakballen uit, die uit visgraten bestaan. Deze hopen zich op rond de eieren, wat de onjuiste voorstelling geeft dat de ijsvogels een nest maakt van visgraten. Laatst zag ik een voorstelling van roofvogels die eerst wat rondvliegen en dan op de handschoen van een valkenier wat vlees komen halen. Hier was ook een ijsvogel bij die af en toe een visje kwam wegkopen bij zijn baasje.

Aanwinsten BiDoc (11)

Lida Luiten

Amalia koestert Uw milde schenkingen en stelt ze ter beschikking van iedereen die geïnteresseerd is in het Baarlese verleden. Denk daarom aan de heemkundekring bij het opruimen van boeken, tijdschriften, knipsels, foto's, bidprentjes, enzovoort. Breng op woensdagavond eens iets mee voor Amalia!

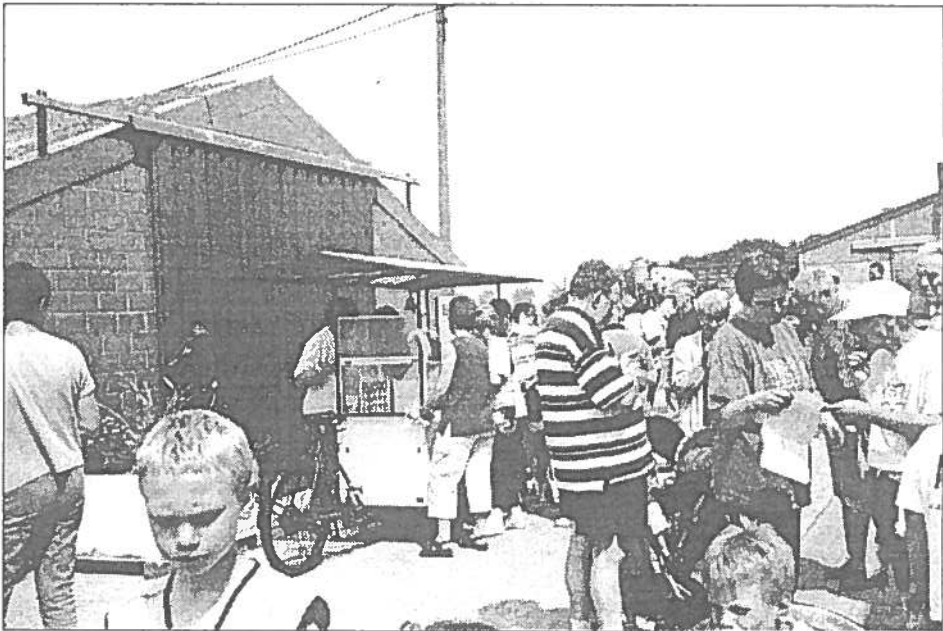
- Kasboek Kerkebuurt 1951 tot 1978 (schenking Ach. Gulickx)
- Stichting Gehandicaptenzorg Baarle vanaf 1 maart 1990 (schenking C. Norbart)
- Geschiedenis van België, vier delen; Henri Pirenne (schenking bibliotheek Baarle)
- Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, twee delen (schenking bibliotheek Baarle)
- Winkler Prins encyclopedie van Vlaanderen, vijf delen (schenking bibliotheek Baarle)

750 jaar Zondereigen (3)

Herman Janssen

Zondereigenwandeling

Zaterdag 30 juni vond in het kader van de activiteiten van '750 jaar Zondereigen' onder massale belangstelling de inhuldiging plaats van een gloednieuw, permanent wandelpad. De organisatoren telden maar liefst 160 deelnemers. Jan Van Ammel, coördinator van de werkgroep 'Wandelpad', dankte alle medewerkers waarna het vertrekbord plechtig werd onthuld. Vervolgens werd onder begeleiding van huifkarren een traject van 8 km ingewandeld. De eigenlijke wandeling telt 14 km, maar door een combinatie van drie verkortingen zijn volgende afstanden mogelijk: 6, 8, 10, 12 en 14 km. De Zondereigenwandeling is een landelijke grensoverschrijdende wandeling, deels over verharde wegen, deels over zandwegen. Met kinderwagens neem je best zoveel mogelijk de verkortingen.

Vertrekpunt is de St.-Rumolduskerk. Van daaruit leidt het pad de wandelaars door de dorpskern naar schitterende open landbouw- en natuurgebieden. Verschillende hoeven zijn voorzien van een informatiebord: de route is een combinatie van een gewone wandeling en een landbouwleerpad.

Ter gelegenheid van de officiële inwandeling werd door de organisatoren aan de Heikant een ijsje aangeboden en bij aankomst in het Schuttershof volgde alweer een traktatie. De nieuwe wandeling is opgenomen in de wandelbrochure van de gemeente Merksplas en werd mede mogelijk gemaakt door onze heemkundekring, die instond voor de realisatie van de begeleidende folder.

Fotoboek 'Een Eeuw Zondereigen'

Op 30 december 2001 wordt bij het afsluiten van het feestjaar '750 jaar Zondereigen' een fotoboek gepresenteerd over de voorbije eeuw in Zondereigen-dorp, Gel, Ginhoven, Lipseinde, Geheul en Heikant-Strikkeweg. De uitgave wordt financieel gedragen door de heemkundekringen van Baarle en Merksplas, mede als een blijvende herinnering aan hun eigen jubileum: 'Amalia van Solms' viert haar 25-jarig bestaan en 'Marcblas' werd welgeteld 20 jaar geleden opgericht. Aan beide gebeurtenissen wordt in het boek uitgebreid aandacht besteed. Beide verenigingen helpen ook mee aan de samenstelling van het boek en de verdere uitwerking ervan. Het wordt een boek met vooral veel foto's van vroeger, maar ook van heden. Tevens wordt een korte bevraging opgenomen van een doorsnede van de Zondereigense bevolking: we peilen naar aangrijpende gebeurtenissen, te behouden waarden en wat er zoal voor verbetering vatbaar is. Alle foto's worden thematisch gerangschikt: dorpszichten, uit het leven gegrepen, families, gouden bruiloftstoeten, belangrijke gebeurtenissen, oorlog, beroepen, klasfoto's, verenigingen, enzovoort. Ongeveer 800 foto's werden de voorbije maanden aangeleverd door de plaatselijke inwoners: een veelbelovende collectie, maar de definitieve keuze van zo'n 300 foto's was een erg moeilijke taak. Momenteel wordt ijverig gewerkt aan de begeleidende teksten opdat alles tijdig naar de drukker zou kunnen.

Het fotoboek is een mooi eindejaarsgeschenk voor iedereen die interesse heeft voor het wel en wee van Zondereigen, Baarle en Merksplas. Het telt 256 pagina's op groot formaat (A4), waarvan een vijftigtal bladzijden tekst. Dankzij de hulp van velen wordt het vast iets heel 'bijzonder-eigens'! Het boek zal ook buiten Zondereigen de nodige interesse wekken en ongetwijfeld fel worden gesmaakt. Zeg nou zelf: wat is er tijdens de wintermaanden leuker dan het grasduinen in een fotoboek uit het eigen heem?

De voorinschrijving is inmiddels van start gegaan en loopt tot 1 oktober 2001. De intekenprijs werd dankzij een extra korting van drukkerij de Jong laag gehouden en bedraagt slechts 750 frank: dat is één frank 'per jaar Zondereigen'. De lijst met voorintekenaars wordt opgenomen achterin het boek. Betalen kan door middel van een overschrijving op één van de banknummers van de heemkundekring. Vermeld dan uitdrukkelijk: 'Fotoboek Zondereigen'. Vanuit België: nr. 733-30 23 880-32. Vanuit Nederland stort je NLG 41,- op Rabobank Baarle-Nassau nr. 10.38.94.969.

Zilveren jubileumweekend van Amalia

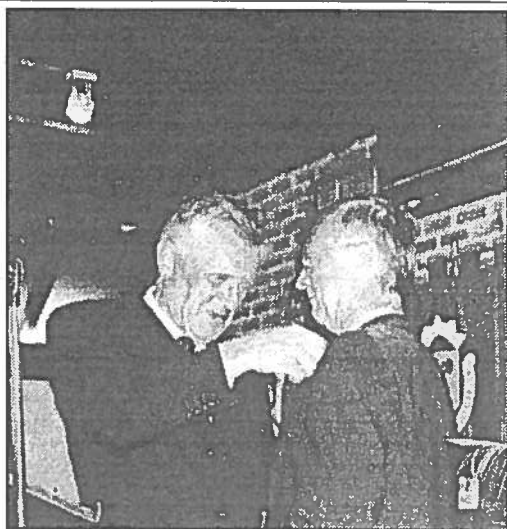
Op vrijdag 8 juni was het precies 25 jaar geleden dat onze vereniging opgericht werd. Een mijlpaal om bij stil te staan en natuurlijk ook de gelegenheid om dit te vieren. De jubileumcommissie heeft er samen met het bestuur een zilveren weekend van gemaakt. Een weekend waar iedereen met tevredenheid naar terug kijkt.

Op vrijdagavond 8 juni was er de jubileumbijeenkomst in onze residentie 'De Lindeboom'. Een bijeenkomst met een officieel tintje waarop een aantal sprekers het woord voerden. Onze voorzitter roemde de samenwerking tussen bestuur, werkgroepen en leden waardoor een aantal heemkundige zaken gerealiseerd konden worden. Ook het uitdragen van internationale samenwerking is van groot belang met het oog op één Europa. Onze gemeenten en vereniging hebben hierin altijd een voortrekkersrol vervuld en dat zullen we blijven doen. Een vereniging waar Baarle trots op kan zijn volgens onze voorzitter. Namens de gemeenten sprak burgemeester Cornelissen het gehoor toe. Hij was er van overtuigd dat de heemkundekring een goede koers was ingeslagen. Een koers waarvan de resultaten voor zich spreken.

Als gastsprekers waren aanwezig prof. dr. Bijsterveld, hoogleraar Cultuur in Brabant aan de KUB in Tilburg en prof. Stevens van de KUL in Leuven. Prof. Bijsterveld keek naar de rol van de heemkundekring in de huidige maatschappij. Niet alleen bezig zijn met het verleden maar ook actief meedenken en meewerken aan de toekomst van onze gemeenten. Een rol die naadloos aansluit bij onze doelstellingen. Prof. Stevens vertelde de aanwezigen over het fenomeen grenzen. Een interessante lezing over "een

afbakening tussen twee staten”. Een goed wetenschappelijk verhaal over het ontstaan van definitieve grenzen.

Namens Brabants Heem stak voorzitter Van de Ven de loftrumpet af over Amalia. Een unieke en een gewaardeerde vereniging binnen Brabants Heem. Waardering voor het vele dat er georganiseerd wordt zowel binnen als buiten de vereniging werd getoond door de uitreiking van de Zilveren draagspeld van Brabants Heem aan onze voorzitter. Deze was bijzonder ingenomen met de onderscheiding die volgens hem door de gehele vereniging en thuisfront was verdiend. Vooral door de goede samenwerking!!!

Namens de Gouw Antwerpen, Verbond van Heemkunde, sprak de heer Vermeiren ons toe. Hij filosofeerde over de toekomst van de heemkundekringen en stelde vast dat de meeste heemkundekringen behoeften hebben aan jongeren. Als we naar ons ledenbestand kijken is dat ook op onze vereniging van toepassing.

Namens de werkgroep Ulicoten voerden Fons Willemsen op zijn bekende manier het woord. Fons keek vooral terug naar de oprichting van de werkgroep Ulicoten. Door de goede samenwerking zijn hierin ook vele leden actief. Een klein Amaliaatje was het cadeau te gebruiken bij onze zilveren tentoonstelling.

Kamerkoor Terpander luisterden de avond op met een viertal bewerkingen van gewone volksliedjes. Terpander sloot af met het nummer “Baarle rondom”, een compositie van Jaap Blonk uit 1993 speciaal geschreven voor Terpander. Het langdurige applaus na afloop van het optreden onderstreepte heel duidelijk het succes van dit optreden.

De jubileumcommissie die deze avond had georganiseerd, maakte nog bekend dat men zich inzet om op een viertal plaatsen in de gemeenten blijvende herinneringen aan dit zilveren verenigingsjubileum op te richten. Na afloop van de jubileumavond werd er nog lang nagebuurt en was het nog gezellig toeven in residentie "De Lindeboom".

Op zaterdag 9 juni werd de tentoonstelling "Zilver voor Amalia" geopend. An Gulickx-Koks, het enige erebestuurslid van de vereniging, en Ineke van Strijp-de Bok, het langst zittende bestuurslid, openden samen de tentoonstelling. Het is een overzichtstentoonstelling van 25 jaar heemkundekring Amalia van Solms, ingericht door Herman Janssen en zijn helpers. Zij hebben er met behulp van foto's, teksten en voorwerpen een prachtige tentoonstelling van gemaakt. Duidelijk is ook de ontwikkeling van onze vereniging te volgen en men kan ook zien welke jaren belangrijk zijn geweest voor de uitbouw van onze vereniging. Men moet deze tentoonstelling gewoon gezien hebben om een goed beeld te krijgen van onze actieve vereniging. Kom dus gewoon een keer kijken.

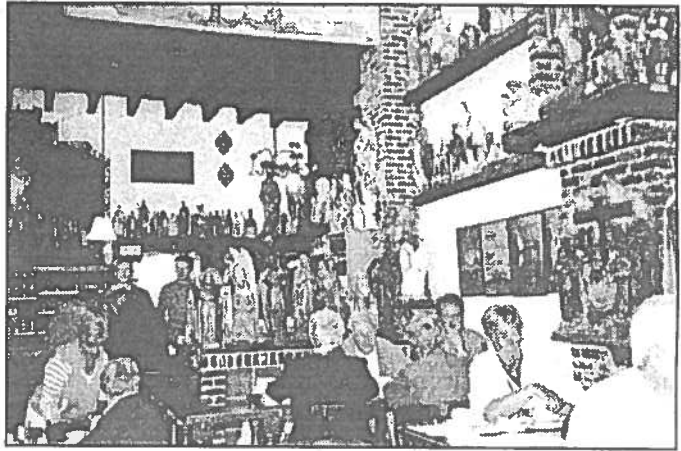
Zondag 10 juni was onze heemfietsdag. Het jubileumcomité had een prachtige route uitgezet in ons heem, te vertrekken vanuit elk dorp van onze gemeenten. Vanaf 11.00 uur tot 13.30 uur kon men starten. Onderweg werden oude volksspelen gedaan en men diende een fotopuzzel op te lossen. Aan de volksspelen werd fanatiek meegedaan want daar kon men prijzen mee winnen. Dit was ook het geval met de fotopuzzeltocht. Het was dan ook een leuke vaststelling dat actieve leden van onze vereniging zelf in de prijzen vielen. Per luchtballon over ons eigen heem, wie zou dat niet willen? Het werd een gezellige familiefietstocht met muzikale omlijsting bij de afspanningen onderweg. Vele hebben er een gezellige zondagmiddag aan overgehouden en hopen dat dit in de komende jaren herhaald kan worden.

De organisatie van het jubileumweekend heeft ontzettend veel voorbereiding gekost. Dankzij de medewerking van vele vrijwilligers, vele sponsors en vele helpende handen kunnen we terugkijken op een geslaagd zilveren weekend van Amalia. Als we zo blijven samenwerken zit het wel goed bij Amalia.

Heemreis naar Antwerpen

Op zaterdagochtend 23 juni, het was lekker weer, stonden rond 8.30 uur ongeveer 40 mensen klaar voor ons uitstapje naar Antwerpen. In Antwerpen aangekomen wandelden we eerst over de exotische zaterdagmarkt, wat een bedrijvigheid, en door het 19e-eeuwse centrum van de Antwerpse beau monde met zijn vele artiestencafés. Vervolgens brachten we een bezoek aan het museum 'Mayer van der Bergh'. Dit museum biedt een overzicht van kunsten en kunstambachten door middel van schilderijen, beeldhouwwerk, wandtapijten, tekeningen, etc... Zij vormden ooit de verzameling van Fritz Mayer van den Bergh en werden in 1904 ondergebracht in een museum dat hiervoor speciaal werd gebouwd. In de verzameling treft men schilderijen aan van onder andere Pieter Bruegel.

Toen werd het tijd om te gaan eten. In het Elfde Gebod, een restaurantje met werkelijk OVERAL heiligenbeelden, stond de koffietafel en de soep op ons te wachten. Na ons buikje gevuld te hebben was het tijd om op bezoek te

gaan bij Lea Cornelissen, Zr. Maria, de zus van burgemeester Cornelissen, in het klooster van het Heilig Hart van Jezus. Hier kregen we uitleg over het kloosterleven en de historie hiervan. Ook mochten we in enkele kamers een kijkje nemen. We werden uitgezwaaid door Zuster Maria, die dit jaar 50 jaar in het klooster is; een echte moderne en spontane zuster. Ook kregen we allemaal nog een schilderijtje als aandenken mee.

Daarna mochten we kiezen: met Herman naar de nabij gelegen St. Jacobskerk, of: met Els op café. De meesten hadden dorst gekregen en wisten het dus wel. Ongeveer 10 mensen gingen met Herman mee. Bij de kerk aangekomen hoorden zij tot hun spijt dat men de kerk niet in mocht omdat er een H. Mis begon, dus zij mochten/ moesten ook op café.

Tot slot bezochten we het Provinciale Zilvercentrum Sterckshof. Hier was een overzicht te zien van de edelsmeedkunst van 1830 tot 2000. Na genoeg zilver te hebben gezien was het heerlijk uitrusten onder het genot van een drankje (en/of

misschien iets meer) met uitzicht op de kasteeltuin. Rond 18.30 uur waren we dankzij chauffeuse Christel weer veilig in Baarle terug.

Het was een wederom geslaagde activiteit in ons zilveren jubileumjaar.

Een deelnemster.

Fietstocht naar Merksplas-kolonie

Toen ik zaterdagmorgen 14 juli wakker werd schrok ik wel een beetje want het regende. Ik dacht nog: "Wat er nu valt, valt er vanmiddag niet", maar het ging steeds harder en meer regenen. Toch stonden er 's middags tegen 13.00 uur ongeveer 19 "dappere" fietsers, met regenjas of regenpak, klaar voor onze fietstocht. Via het Bels Lijntje en Zondereigen reden we op mooie wegen in onze omgeving richting Merksplas. Onderweg werd nog even gestopt bij het kerkhof van de strafinrichting.

Rond 14.45 uur, wel iets later dan verwacht, kwamen we bij de kolonie aan waar nog ongeveer 14 leden, die met de auto waren, ons in de stromende regen met applaus verwelkomden. Toen kon de heer Karel Govaerts, voorzitter van de Heemkundekring Marcbals, met zijn verhaal beginnen. Hij vertelde ons van alles over de kapel, de hoeve, het schooltje en het voornemen om een gevangenis museum in te richten. Het was jammer dat (bijna) alles alleen maar van buiten bekeken kon worden. Rond 16.30 uur, na dhr. Govaerts bedankt te hebben, namen we afscheid van onze leden die met de auto waren en fietsten we naar Bolks Heike waar we iets dronken en/of aten.

Langzamerhand werd het tijd om aan de terugtocht te beginnen. Via Wortel en Zondereigen fietsten we weer naar Baarle, waar we rond 18.30 uur arriveerden. Het was een 'natte' maar leerzame middag geweest.

Dank je wel, organisatie!

En wat denk je: na 19.00 uur werd het droog en de volgende dag(en) as het schitterend goed weer!!!

Een fietster.

Activiteitenkalender

Herman Janssen

Augustus

vrij 31 's avonds Volksfeest '750 jaar Zondereigen':
spetterend optreden van 'The Scene'

September

za 01 14.00-17.00u Volksfeest '750 jaar Zondereigen':
Namiddag voor gepensioneerden, zieken en
gehandicapten: muzikanten en een goochelaar

zon 02 10.30-13.00u Open-zondag; BiDoc is open

zon 02 11.00u Presentatie Heemkalender

zon 02 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Zilver voor Amalia'

zon 02 vanaf 10.00u Volksfeest '750 jaar Zondereigen':
10.00-14.00u Eetfestijn (inschrijven verplicht)

za 22 vanaf 14.00u Volksanimatie met optredens en wedstrijden
18.30u Boerenkoffietafel (afsluiting zilveren jubileum)

Oktober

zon 07 10.30-13.00u Open-zondag; BiDoc is open

zon 07 11.00u Opening 'Baarle: proeftuin voor Europa'
(realisatie van het GOB i.s.m. Amalia)

zon 07 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Baarle: proeftuin voor Europa'

zon 21 13.30u Vijf-gehuchtentoneel in Zondereigen
(Kaarten uitsluitend in voorverkoop)

November

zon 04 10.30-13.00u Open-zondag

zon 04 10.30-16.00u Genealogisch café

zon 04 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Baarle: proeftuin voor Europa'

do 15 20.00-22.30u Muziekavond met Ut Komt Vaneigens
(zaal de Lindeboom)

December

zon 02 10.30-13.00u Open-zondag; BiDoc is open

zon 02 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Baarle: proeftuin voor Europa'

**DANK
U WEL**

gemeenten

**Baarle-Hertog
Baarle-Nassau**

**VOOR 25 JAAR
ONDERSTEUNING VAN
AMALIA**

ook alle andere donoren
hartelijk dank

van wirskante